

Bibliotekarz

CZASOPISMO
POŚWIĘCONE
SPRAWOM
BIBLIOTEK
I CZYTELNICTWA

STOWARZYSZENIE
BIBLIOTEKARZY
POLSKICH

WARSZAWA
ROK XXVIII — 1961

NR 12

CZASOPISMO WYDAWANE PRZEZ STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH
 ORAZ BIBLIOTEKĘ PUBLICZNĄ M. ST. WARSZAWY

TREŚĆ — СОДЕРЖАНИЕ — CONTENTS

	str.
20-lecie Polskiej Partii Robotniczej . . . . . Двадцатилетие Польской Рабочей Партии 20th anniversary of the Polish Workers' Party	353
L. Dobroszycki: Prasa Polskiej Partii Robotniczej w okresie okupacji hitlerowskiej . . . . . — Печать Польской Рабочей Партии во время гитлеровской оккупации — Polish Workers' Party press in the years of nazi occupation	354
E. Pawlikowska: Polska Partia Robotnicza (przegląd wydawnictw) . . . . . — Польская Рабочая Партия (обзор литературы) — Polish Workers' Party (publication review)	363
J. Kornecka: Biblioteki partyjne . . . . . — Партийные библиотеки — Party libraries	368
Przegląd piśmiennictwa Обзор литературы Reviews of books and articles	
abc. Sprawy bibliotek i czytelnictwa w prasie . . . . . — Проблемы библиотек и чтения в печати — Problems of libraries and reading in the press	380
Kronika krajowa i zagraniczna . . . . . Внутренняя и зарубежная хроника Domestic and foreign chronicle	382
Przepisy prawa (TeZar) . . . . . Законоположения Legal regulations	384

REDAGUJE KOMITET: F. Bursowa, T. Bruszewski, J. Czarnecka (redaktor), H. Falkowska, J. Kołodziejska (zast. redaktora), E. Pawlikowska, St. Skwirowska, D. Stępniewska (sekretarz).

BIBLIOTEKARZ

CZASOPISMO POŚWIĘCONE SPRAWOM BIBLIOTEK I CZYTELNICTWA

NR 12

WARSZAWA

ROK XXVIII

20-LECIE POLSKIEJ PARTII ROBOTNICZEJ

W pierwszych dniach okupacji powstała w Warszawie z inicjatywy b. członków KPP organizacja „Młot i Sierp”. Do 1941 r. objęła ona swą działalnością tereny województw: warszawskiego, kieleckiego, lubelskiego, rzeszowskiego oraz Śląsk.

Również z aktywu KPP wyrosła organizacja założona w początkach roku 1940 pn. Stowarzyszenie Przyjaciół Związku Radzieckiego, której działalność rozwinęła się najbardziej na Śląsku, a poza tym terenem — w województwach: warszawskim, krakowskim, kieleckim.

Latem 1941 r. powstał Związek Walki Wyzwoleńczej na czele z Jerzym Albrechtem, Franciszkiem Łęczyckim, Marianem Spsychalskim, Karolem Świerczewskim-Walterem. Ten ostatni został dowódcą organizacji ZWW.

Poza tymi trzema najliczniejszymi organizacjami całą Polskę pokrywała sieć lokalnych grup komunistycznych. Tak np. od 1940 r. na Lubelszczyźnie działała Robotniczo-Chłopska Organizacja Bojowa prowadząca zbrojną walkę z okupantem (w rok później połączyła się ona z grupami działającymi w okręgach: warszawskim i radomskim), w Łodzi — „Front Walki za Naszą i Waszą Wolność” (z młodzieżową grupą „Promienistych”), w Poznaniu — Komunistyczna Partia Polski, w rzeszowskim — „Czyn Chłopsko-Robotniczy”, w Krakowie — „Polska Ludowa”.

Wszystkie te organizacje i grupy polskich komunistów i ich sympatyków były fundamentem, w oparciu o który można było powołać do życia Polską Partię Robotniczą. Dokonała tego Grupa Inicjatywna, utworzona przez polskich komunistów w Związku Radzieckim, na czele której stali: Marceli Nowotko, Paweł Finder, Małgorzata Fornalska, Aleksander Kowalski i inni.

Polska Partia Robotnicza została więc stworzona wspólnym wysiłkiem organizacyjnym i teoretycznym polskich komunistów walczących w kraju oraz grupy działającej na terenie Związku Radzieckiego. Pierwszym Sekretarzem Generalnym PPR został Marceli Nowotko.

Polska Partia Robotnicza w swych założeniach ideowo-programowych i organizacyjnych nawiązywała do tradycji polskiego ruchu robotniczego, do tradycji walk narodowo-wyzwoleńczych i powstań narodowych. W swym programie jako pierwsza z organizacji podziemnych wysunęła hasło bezkompromisowej walki zbrojnej z okupantem i realizowała ją poprzez utworzoną w czerwcu 1942 r. Gwardię Ludową.

W lutym 1943 r. z inicjatywy PPR powstał Związek Walki Młodych na czele z Hanką Szapiro-Sawicką i Jankiem Krasickim skupiający w swych szeregach grupę rewolucyjnej młodzieży nastawioną na bezkompromisową walkę z hitlerowskim najeźdźcą.

Z inicjatywy PPR w noc sylwestrową z 1943 na 1944 rok powstała w Warszawie Krajowa Rada Narodowa.

W lipcu 1944 r. Krajowa Rada Narodowa wyłoniła pierwszy w dziejach Polski rząd robotniczo-chłopski: Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego, który Manifestem z dnia 22 lipca 1944 r. wprowadził w życie założenia programowe Polskiej Partii Robotniczej poprzez reformę rolną, nacjonalizację kluczowych gałęzi gospodarki narodowej, demokratyzację życia politycznego, społecznego i kulturalnego.

Celem PPR, której politycznym kontynuatorem jest Polska Zjednoczona Partia Robotnicza, było zbudowanie w naszym kraju ustroju sprawiedliwości społecznej: socjalizmu. I chociaż w ciągu minionego 20-lecia wiele zrobiliśmy w tym względzie, mamy jeszcze pracy nie mało. Przede wszystkim stoi przed nami konieczność tworzenia nowej świadomości społecznej, która pozostaje często w tyle za osiągnięciami gospodarczymi.

W tym dziele ogromna jest rola bibliotekarza, który zbliżając do czytelnika najlepsze, postępowe utwory literackie, historyczne i polityczne, przekazuje masom czytelniczym tradycję i myśl społeczną Polskiej Partii Robotniczej.

L. DOBROSZYCKI

Warszawa

PRASA POLSKIEJ PARTII ROBOTNICZEJ W OKRESIE OKUPACJI HITLEROWSKIEJ

Prasa konspiracyjna Polskiej Partii Robotniczej w okresie okupacji hitlerowskiej zaczęła ukazywać się w chwili ukonstytuowania się partii w styczniu 1942 r. Pierwszy numer centralnego organu PPR „Trybuna Wolności”, wydawanego w Warszawie, oddany został do rąk czytelników 1 lutego 1942 r. Odtąd prasa podziemna PPR będzie stale wzrastać, osiągnąjąc pod koniec okupacji około 100 tytułów pism.

Drukowane słowo komunistów polskich nie pojawiło się jednak dopiero w lutym 1942 r. Do momentu bowiem powstania PPR na terenie całego kraju działały liczne organizacje i grupy komunistyczne (Stowarzyszenie Przyjaciół ZSRR, Młot i Sierp, Proletariusz, Związek Walki Wyzwoleńczej, Polska Ludowa, Robotniczo-Chłopska Organizacja Bojowa i inne), które rozwijały, jak na początkowy okres okupacji, dość szeroką akcję wydawniczo-propagandową. Wedle niepełnych danych do grudnia 1941 ukazywało się w Polsce ponad 30 pism i gazetek komunistycznych. Niestety, nie wszystkie pisma tego okresu zachowały się. Podobnie jak większość prasy z początkowego okresu wojny, gazetki komunistyczne ocalały w nieznacznym tylko stopniu. O ich istnieniu dowiadujemy się dziś na podstawie relacji wydawców bądź też ze wzmianek i polemik zamieszczonych w zachowanej prasie innych ugrupowań politycznych. W zbiorach publicznych, głównie w Archiwum Zakładu Historii Partii

(AZHP), zachowały się mniej lub bardziej kompletne zbiory 14 tytułów prasy komunistycznej z tych lat. Oto ważniejsze z nich:

„Biuletyn Radiowy”

Wydawnictwo grupy komunistycznej, wywodzącej się z dawnego Związku Młodzieży Akademickiej „Życie”, w okresie okupacji znanej pod nazwą „Biuletynowcy”. Następnie grupa ta weszła w skład Związku Walki Wyzwoleńczej. Pismo ukazywało się w Warszawie, kilka razy w tygodniu, na powielacu. Od czerwca 1941 r. do stycznia 1942 r. wyszło 60 numerów. Większość z nich zachowała się w AZHP.

Redaktorem pisma był Stanisław Nowicki a współpracownikami: Szczesny Dobrowolski, Hanka Sawicka-Szapiro, Irmina Płasko, Irena Tarłowska, Jerzy Albrecht i inni.

„Czyn Chłopsko-Robotniczy”

Pismo grupy Czyn Chłopsko-Robotniczy. Organizacja ta skupiała dawnych działaczy komunistycznych oraz radykalnych członków „Wici” z terenu woj. rzeszowskiego. Zachował się tylko jeden numer pisma z 1940 r. (AZHP)

Redaktorem pisma był Teofil Wittek.

„Do Zwycięstwa”. Organ Stowarzyszenia Przyjaciół ZSRR.

Pismo wychodziło w Warszawie od sierpnia do października 1941 r., to jest do chwili rozbicia organizacji przez Gestapo. Zachowało się 6 numerów: 1. i 2. znajdują się w Archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego (ZIH), pozostałe w AZHP.

Redaktorem pisma był Piotr Gruszczyński; pozostali współpracownicy: Antonina Sokolicz, Augustyn Bukowiecki.

„Front Walki za Naszą i Waszą Wolność”

Pismo organizacji komunistycznej w Łodzi pn. Front Walki za Naszą i Waszą Wolność. Ukazywało się jako dwutygodnik od marca do czerwca 1942 r., to jest do momentu wejścia całej organizacji w skład PPR. Zachowało się 6 numerów (AZHP).

Redaktorzy: Ignacy Loga-Sowiński i Leon Koczarski.

„Młot i Sierp”. Czasopismo Robotniczo-Chłopskie.

Organ prasowy grupy komunistycznej, występującej pod tą samą nazwą. Pismo ukazywało się w 1941 r. w Warszawie, początkowo jako powielany biuletyn radiowy, następnie jako tygodnik grupy. Zachował się tylko numer 15 (AZHP).

W skład redakcji wchodził: Edward Pietraszewski, Julian Wieczorek, Józef Balcerzak, Aleksander Kubicki.

„Morgen Fraj” (Jutro Wolni)

Organ prasowy komunistów w getcie warszawskim. Pismo ukazywało się w języku jidisz od lutego do grudnia 1941 r. Zachowało się 5 numerów (ZIH).

Redaktorem pisma był Jehuda Feld.

„Polska Ludowa”

Pismo grupy komunistów krakowskich, skupionych wokół Ignacego Fika. Zaczęło ukazywać się w 1940 r. jako miesięcznik powielany. Zachował się tylko jeden numer (AZHP).

„Wieści ze Świata”

Tygodnik. Organ Stowarzyszenia Przyjaciół ZSRR. Pierwszy numer ukazał się w Warszawie w lipcu 1940 r. Ogółem ukazało się ponad 50 numerów, pewna ich część ocalała i znajduje się w AZHP i ZIH.

Redaktorami pisma byli: Piotr Gruszczyński i Augustyn Bukowiecki.

Znamienne jest, że nazwy wielu organizacji i grup komunistycznych wywodziły się od tytułów wydawanych pism. Fakt ten niewątpliwie świadczy o roli, jakie pismo czy gazetka konspiracyjna odgrywała w początkowym okresie okupacji. Na marginesie zaznaczyć należy, iż zjawisko to występowało również w prasie innych ugrupowań politycznych.

Pierwsze pisma podziemne, obok istotnej roli informacyjnej i ideologicznego oddziaływania, spełniały zarazem ważną funkcję organizacyjną. Były one czynnikiem spajającym grupy członków i sympatyków. Przykład charakterystyczny stanowi tu „Biuletyn Radiowy”, a następnie pismo „Zwycięzimy” wydawane przez Związek Walki Wyzwoleńczej. Organizacja ta potrafiła skupić wokół siebie znaczną część członków i sympatyków d. Komunistycznej Partii Polski i wkrótce stała się jedną z najliczniejszych i najbardziej wpływowych grup komunistycznych przed powstaniem PPR. W pismach ZWW po raz pierwszy w okupowanym kraju wysunięte zostały hasła walki z okupantem oraz takie jej formy, jak sabotaż, dywersja, partyzantka.

W piśmie „Zwycięzimy”¹⁾ czytamy:

„Niewola hitlerowska nie stępiła, a zaostrzyła świadomość narodową polskich mas pracujących. Tępielińska polityka najeźdźcy nie złamała a pomnożyła naszą siłę wytrwania. Terror nazistowski nie zdławił, a podsycił płomień walki wyzwolenczej. Leje się bez przerwy krew polska — na dalekich frontach szerokiego świata i w lochach Gestapo. Odżyła piosenka o żołnierzu — tułaczku, który najdziwniejszymi szlakami, najkrętszymi drózkami maszeruje ku Ojczyźnie. Odżyła tradycja walki konspiracyjnej, prowadzonej w najcięższych warunkach, kiedy śmierć każdej chwili zagraża bojownikowi wolności... Musimy zorganizować szeroką akcję sabotażu... Musimy bić wroga bronią dywersji... Musimy rozpocząć walkę partyzancką, aby ją przemienić w otwartą wojnę z najeźdźcą”...

Zespoły redakcyjne, środki techniczne oraz doświadczenia nabyte przez grupy komunistyczne w dużym stopniu ułatwiły pracę pierwszych pism Polskiej Partii Robotniczej. Z chwilą powstania PPR wyłoniły się nowe, o wiele szersze zadania.

Założenia programowe Polskiej Partii Robotniczej sprecyzowane zostały już w pierwszej odezwie „Do robotników, chłopów i inteligencji, do wszystkich patriotów polskich”, a następnie w Deklaracji „O co walczymy”. W dokumentach tych PPR określiła swoje stanowisko do węzłowych zagadnień wojny i przyszłego ustroju Polski. Podstawowym punktem programu PPR była bezwzględna walka zbrojna z okupantem w oparciu o front narodowy i sojusz z ZSRR. Odezwa ze stycznia 1942 r. głosiła:

„W tej decydującej chwili przed całym narodem staje zagadnienie zjednoczenia wszystkich sił do walki z okupantem na śmierć i życie, zadanie utworzenia frontu narodowego do walki o wolną, niepodległą Polskę.. Twórcze oddziały partyzantki. Niech drugi front powstanie na tyłach hitlerowskich”²⁾.

Popularyzacja założeń programowych PPR wśród społeczeństwa wymagała ogromnego wysiłku polityczno-propagandowego. W warunkach

¹⁾ Dwutygodnik. Pismo ukazywało się od września 1941 r. do stycznia 1942 r. Redaktorem pisma był Zygmunt Jarosz, późniejszy redaktor wielu pism Polskiej Partii Robotniczej. Cytat pochodzi z nr 7. (AZHP).

²⁾ patrz: *Kształtowanie się podstaw programowych Polskiej Partii Robotniczej w latach 1942—1945*. Wwa 1958, s. 13, 15.

okupacji, kiedy inne środki masowego oddziaływania (sejm, radio, odczyty, wiece itp.) zostały wyeliminowane, rolę tę pełnić mogła przede wszystkim prasa konspiracyjna.

Wkrótce też Komitet Centralny PPR powołał specjalny ośrodek wydawniczy, który składał się z dwóch komórek: centralnej redakcji oraz techniki i kolportażu. W skład pierwszej wchodził: Janina Bier, Władysław Bieńkowski, Szczęsny Dobrowolski, Małgorzata Fornalska, Zygmunt Jarosz, Zenon Kliszko, Jerzy Morawski, Kazimierz Mijał, Stanisław Nowicki, Andrzej Weber. Technika i kolportażem kierowali: Czesław Mańkiewicz, Marian Jaworski, Zenon Kliszko, Ryszard Strzelecki i Stanisław Januszewski³⁾.

Wśród wydawnictw prasowych Polskiej Partii Robotniczej czołowe miejsce zajmował centralny organ „Trybuna Wolności”. Zrazu pismo ukazywało się na powielaczu, po kilku jednak miesiącach przekształcone zostało w druk o formacie 21 cm × 15 cm i zawierało przeciętnie 8—12 stron. Pismo wychodziło regularnie i systematycznie jako dwutygodnik od 1 lutego 1942 r. do wybuchu powstania warszawskiego. Ostatni numer (61) nosi datę 1 sierpnia 1944 r.⁴⁾ Komplet „Trybuny Wolności” (za wyjątkiem numerów 5, 9, 10, 31) przechowywany jest w AZHP.

„Trybuna Wolności” była pod stałą opieką Sekretariatu CK PPR w osobach Pawła Findera, a następnie Władysława Gomułki. Kolejnymi redaktorami pisma byli: Zygmunt Jarosz, Andrzej Weber, Jerzy Morawski. Ponadto z pismem współpracowali: Małgorzata Fornalska, Zenon Kliszko, Władysław Bieńkowski, Helena Kozłowska i inni. Na łamach „Trybuny Wolności” publikowali swoje artykuły: Marcei Nowotko (m. in. art. „Z trudu naszego i znoju”, nr 4 z dnia 15 marca 1942 r.) i Władysław Gomułka (m. in. art. „O myśl polityczną polskiej demokracji”, nr 39 z dnia 1 września 1943 r.; „O armię ludu”, nr 44 z dnia 22 listopada 1943 r.)⁵⁾.

Materiał informacyjny, szczególnie o wydarzeniach na frontach, redakcja czerpała z tajnego nasłuchu radia moskiewskiego, londyńskiego oraz z audycji rozgłośni polskiej w Moskwie „Kościuszko”. Informacje z kraju oparte były o materiał zebrany przez korespondentów i czytelników.

„Trybuna Wolności” osiągnęła jak na warunki konspiracyjne b. wysoki nakład (ponad 5 000 egz.). Pismo rozprowadzane było do wszystkich większych ośrodków w kraju. Po przekazaniu z drukarni gotowego numeru „Trybunę” dostarczano do komitetów obwodowych PPR (warszawskiego, lubelskiego, radomsko-kieleckiego, krakowskiego, śląskiego i łódzkiego). Kolportaż w mniejszych placówkach odbywał się drogą rozdawania prasy wśród członków partii, sympatyków i stałych czytelników. Ponadto stosowany był kolportaż masowy: przed kinami, w kolejkach, na przystankach tramwajowych, dworcach kolejowych itp.

Odrębną kartę w dziejach „Trybuny Wolności” stanowi jej drukarnia. Początkowo pismo było powielane w prywatnym mieszkaniu na Moko-

³⁾ patrz: Poterański Wacław, Wilusz Maria: *Utworzenie Polskiej Partii Robotniczej*, PPR organizatorem walki zbrojnej z okupantem hitlerowskim (styczeń 1942—marzec 1943). W-wa 1961, s. 40.

⁴⁾ Numer 62 ukazał się już w wyzwolonym Lublinie, dokąd przeniosła się część kierownictwa PPR.

⁵⁾ patrz: *Kształtowanie się podstaw programowych...* (j. w.) s. 588.

townie. W kwietniu 1942 r. odkopana została stara drukarnia Komunistycznej Partii Polski. Po renowacji umieszczono ją w zakonspirowanym lokalu przy ul. Żelaznej niedaleko Krochmalnej. Stąd wyszedł pierwszy drukowany a siódmy kolejny numer „Trybuny”. Na skutek jednak ciągłego zagrożenia drukarnia ta przenoszona była w coraz to nowe miejsce. Do wiosny 1943 r. drukarnia „Trybuny Wolności” mieściła się kolejno na Pradze, Ochocie, Grochowie. W dniu 25.II.1943 r., w trakcie odbijania 27 numeru nastąpiła pierwsza tragiczna w skutkach wpadka. Drukarnia, mieszcząca się wtedy w lokalu przy ul. Grzybowskiej 23, została wykryta przez Gestapo. Wszyscy obecni przy składaniu numeru zostali aresztowani a następnie osadzeni na Pawiaku, bądź wysłani do Oświęcimia. Likwidacja drukarni nie przerwała jednak ciągłości „Trybuny”: kilka następnych numerów odbito gdzie indziej, a w sierpniu tegoż roku pracę podjęła nowo założona drukarnia. Udział przy montowaniu jej brali pracownicy i nauczyciele II Miejskiego Gimnazjum Mechanicznego: Ryszard Strzelecki, Kazimierz Gromelski, Wiktor Kamiński. Tym razem drukarnię udało się umieścić w bezpiecznym miejscu: w gmachu II Miejskiej Szkoły Zawodowej przy ul. Rejtana 10 w mieszkaniu sekretarza szkoły, Stefana Chybińskiego. W tym miejscu drukarnia czynna była do 1 sierpnia 1944 r., po czym została zamurowana, dzięki czemu ocalała w całości i została po wojnie wydobyta z ukrycia⁶).

Oprócz „Trybuny Wolności” Centralny Komitet PPR wydawał w Warszawie cztery centralne organy prasowe. Były to:

„Trybuna Chłopska”

Pismo przeznaczone dla wsi. Był to miesięcznik, który ukazywał się drukiem w latach 1942—1943. W skład redakcji obok członków PPR wchodzili również radykalni działacze ludowi.

„Okólnik”

Wewnętrzny organ o charakterze instrukcyjnym, przeznaczony wyłącznie dla członków PPR. Pierwszy numer „Okólnika” ukazał się w marcu 1942 r., ostatni — w lipcu 1944 r. Pismo redagował komitet w składzie: Zenon Kliszko, Jan Krasiński, Janina Bier.

„Wiadomości Codzienne”

Pismo zapoczątkowane w styczniu 1943 r. informowało o bieżących wydarzeniach na frontach i w kraju. Ukazywało się kilka razy w tygodniu do końca 1943 r.

„Przegląd Prasowy”

Zawierał bogaty zestaw wypowiedzi prasowych innych ugrupowań politycznych opatrzonych krótkimi komentarzami. „Przegląd Prasowy”, występujący od numeru 33 pod nieco zmienionym tytułem „Przegląd Tygodniowy”, był wspólnym organem Komitetu Centralnego PPR i Dowództwa Głównego Gwardii Ludowej a następnie Armii Ludowej. Pismo ukazywało się regularnie, na powielaczu, od listopada 1942 r. do lipca 1944 r. Ogółem wyszło 74 numery.

Większość wspomnianych wyżej pism centralnych PPR znajduje się w AZHP.

⁶) Relacja zecera „Trybuny Wolności” Zygmunta Leskiego (AZHP, sygn. 8043); Weber A. *Prasa PPR w latach okupacji*. „Prasa Polska” 1951 nr 7/43; Turlejska M.: *W podziemnych drukarniach Trybuny Wolności w latach 1942—1944*. „Trybuna Wolności” 1952 nr 5.

Szeroko rozbudowana była prasa lokalna Polskiej Partii Robotniczej. Ukazywała się ona zarówno na terenach Generalnej Gubernii jak i na ziemiach włączonych do Rzeszy. W archiwach i bibliotekach publicznych zachowało się ponad 40 tytułów pism obwodowych, rejonowych, miejskich i dzielnicowych komitetów partyjnych. Największą przy tym aktywność przejawiały takie ośrodki, jak Warszawa, Łódź, Lublin, Kraków, Śląsk oraz Zagłębie. Oto wykaz ważniejszych pism lokalnych PPR:

„Głos Warszawy”

Polityczno-informacyjny organ Komitetu Warszawskiego PPR. Pierwszy, powielany numer ukazał się 20 listopada 1942 r. Od numeru drugiego „Głos Warszawy” przekształcony został w pismo drukowane i wychodził regularnie dwa razy w tygodniu. W 1942 r. „Głos” ukazywał się w nakładzie 2 000 egz., w następnych latach wysokość nakładu wzrosła do 5 000 egz. Początkowo pismo redagował komitet w składzie: Zygmunt Jarosz (redaktor naczelny), Hanka Sawicka-Szapiro, Szczęsny Dobrowolski, Zofia Jaworska, Helena Kozłowska. Zimą 1942 r. redakcję pisma objął Władysław Bieńkowski. „Głos Warszawy” wychodził do końca powstania warszawskiego. W konspiracji ukazało się 152 numery w większości zachowane w bibliotekach i archiwach publicznych, głównie jednak w AZHP; w czasie powstania wydawnictwo „Głosu Warszawy” jako jawnego pisma powstańczego kontynuowane było w sierpniu i wrześniu 1944 r.

„Głos Łodzi”

Początkowo organ polityczno-informacyjny Obwodowego, a następnie Okręgowego Komitetu Polskiej Partii Robotniczej w Łodzi. Pierwszy numer ukazał się w grudniu 1942 r., ostatni w styczniu 1944 r. Do momentu rozbitcia przez Gestapo pismo ukazywało się systematycznie (jako tygodnik) powielane lub drukowane. Ogółem wyszło 39 numerów w nakładzie do tysiąca egzemplarzy. Redaktorzy: Stanisław Kłosiński i Henryk Tomaszewski. Poza tym PPR w Łodzi wydawała: „Chłopskie Jutro”, „Biuletyn Radiowy”, „Okólnik”, „Trybunę Ludu”.

„Trybuna Ludowa” (od września występuje pt. „Trybuna Ludu”).

Organ krakowskiej organizacji PPR. Pismo ukazywało się w Krakowie od czerwca 1942 r. do końca 1943 r. jako dwutygodnik powielany, wychodziło jednak nieregularnie. Redaktorzy: Ignacy Fik, Mieczysław Lewiński. Obaj rozstrzelani przez okupanta.

„Trybuna Robotnicza” (kontynuacja pisma „Trybuna Śląska”).

Pismo Okręgowego Komitetu PPR w Bielsku. Pierwszy numer ukazał się w październiku 1942 r., ostatni w maju 1944 r. Przestało ukazywać się na skutek rozbitcia organizacji PPR w Bielsku w maju 1944 r. Redaktor naczelny pisma, Kazimierz Sumper, po ujęciu go przez Gestapo został wysłany do Oświęcimia, gdzie zginął.

„Trybuna Zagłębia”. Organ Okręgowy Polskiej Partii Robotniczej.

Pismo ukazywało się w Sosnowcu w latach 1942—1944. Wychodziło na powielacz, nieregularnie. W skład redakcji wchodziłi byli działacze KPP i założyciele Stowarzyszenia Przyjaciół ZSRR w Zagłębiu: Stefan Bielecki i Stanisław Krzywonek. Obaj zginęli z rąk okupanta.

„Trybuna Ziemi Lubelskiej”. Wydawnictwo Okręgowe Polskiej Partii Robotniczej — oraz „Walka Ludu”. Dwutygodnik Informacyjny Okręgowego Komitetu Polskiej Partii Robotniczej.

Były to pisma okręgu lubelskiego. Pierwsze ukazywało się w Lubartowie, drugie — w Krasnymstawie. Ogółem zachowały się cztery numery.

Nie da się zabić waleki Narodu Polskiego

GWARDZISTA

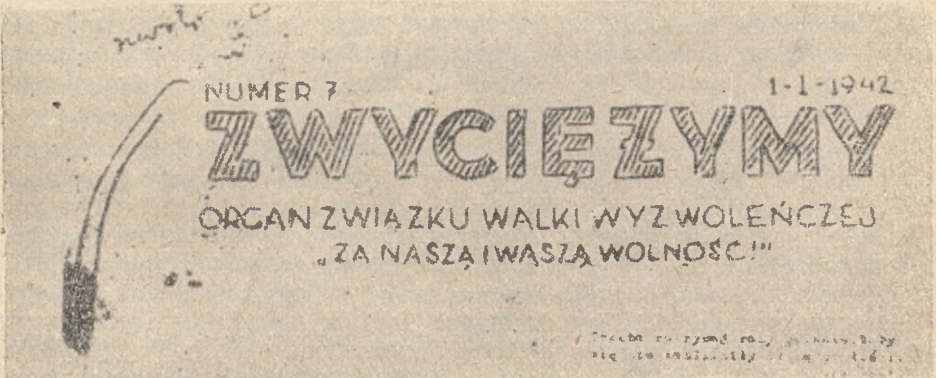
ORGAN GWARDEI LUDOWEJ

№ 11

15 września 1943 r.

№ 257.

WYDANE 1. GRZEZNIEM

Nagłówki czasopism wydawanych w okresie okupacji

Polska Partia Robotnicza wydawała również szereg pism specjalistycznych. Były to pisma przeznaczone dla poszczególnych grup zawodowych („Metalowiec Warszawski”, „Tramwajarz”, „Kolejarz Polski”, „Robotnik Drzewny”, „Informator Robotników Przemysłu Skórzanego” i inne). Inicjatorami tych wydawnictw był Komitet Warszawski oraz tworzące się przy Polskiej Partii Robotniczej konspiracyjne związki zawodowe. Ponadto w latach 1942—1944 w Warszawie ukazywały się trzy pisma społeczno-literackie wydawane przez partię lub związane z PPR: „Literatura Walcząca” (redaktor: Władysław Bieńkowski przy współudziale Stefana Żółkiewskiego), „Przełom” (redaktor: Władysław Bieńkowski przy współudziale Stefana Żółkiewskiego i Mieczysława Jastruna) oraz „Realizacje” (redaktor: Halina Kowalewska, współpracownicy: Jerzy Kreczmar, Tadeusz Kotarbiński, Taubenszlag, Stefan Żółkiewski). W zbiorach publicznych zachowały się 4 numery (komplet) „Przełomu” oraz jedyny wydany numer „Realizacji”.

Ścisłe związana z Polską Partią Robotniczą była prasa Gwardii Ludowej (następnie Armii Ludowej), Związku Walki Młodych oraz Krajowej Rady Narodowej⁷). Ogólna ilość pism konspiracyjnych wydawanych przez GL-AL, ZWM, KRN wynosi około 30 tytułów, nie licząc prasy jawnej z okresu powstania warszawskiego. W tej grupie pism na czoło wysuwają się: „Gwardzista” i „Armia Ludowa” (organy centralne), „Uczmy się Walczyć”, „Żołnierz w Boju”, „Żołnierz Lubelszczyzny”, „Razem na Niemca” (Puławy), „Trybuna Gwardzisty” (Bielsko), „Partyzant” (lasy parczewskie); ZWMu — „Walka Młodych” i „Poradnik Oświatowy” oraz KRNu — „Rada Narodowa” (organ centralny), „Rada Narodowa — Organ Lubelskiej Wojewódzkiej Rady Narodowej”, „Informator Łódzkiej Wojewódzkiej Rady Narodowej”, „KRN. Organ Krajowej Rady Województwa Krakowskiego” i inne.

Warunki, w jakich pracowała prasa Polskiej Partii Robotniczej, były nader trudne i ciężkie. Najmniejsza nieostrożność pociągała za sobą setki ofiar. Nie jeden był przecież wypadek zlikwidowania przez Gestapo całego zespołu redakcyjnego i drukarni. Pracę już zaawansowaną trzeba było rozpocząć na nowo, w oparciu o mniej doświadczone kadry. Często musiano zmieniać lokale, dobierać nowe środki techniczne. Normalny zaś proces produkcji pisma wymagał dopływu prądu, stałych zapasów papieru, o które było trudno, farby drukarskiej. Trudności te dawały się szczególnie we znaki drukarniom pism terenowych. Na ogół techniczne wyposażenie pracowni oraz organizacja nasłuchu były w terenie bardzo prymitywne. Stąd też luki w regularności wielu pism lokalnych PPR. Przewyciężenie wszystkich tych trudności wymagało ogromnego wysiłku i ofiarności redaktorów, drukarzy i kolporterów.

W tych warunkach wydawane pisma PPR dobrze jednak spełniały odpowiedzialne zadanie informacyjno-polityczne oraz funkcję łącznika między partią a społeczeństwem.

Lucjan Dobroszycki

---

⁷) Bogata problematyka tych wydawnictw specjalnych — wojskowych, młodzieżowych, organizacyjno-administracyjnych — wymagałaby wszakże obszerniejszego omówienia, wykraczającego poza ścisłą tematykę niniejszego szkicu.

POLSKA PARTIA ROBOTNICZA
(Przegląd wydawnictw)

W styczniu 1942 r. ukazała się odezwa Polskiej Partii Robotniczej skierowana „Do robotników, chłopów i inteligencji! Do wszystkich patriotów polskich”. Manifestując w ten sposób swe istnienie zadeklarowała PPR swój program ideowo-polityczny i wzywała cały naród do walki wyzwolenczej.

Polska Partia Robotnicza utworzona została z inicjatywy grupy działaczy robotniczych i społecznych, której trzon stanowili przywódcy i aktywiści Komunistycznej Partii Polski. Wchodząc na arenę dziejową w ciężkich latach okupacji faszystowskiej, PPR opierała się na doświadczeniach i tradycjach przeszło 60 lat walki rewolucyjnej polskiej klasy robotniczej i tradycjach międzynarodowego ruchu robotniczego.

W swych założeniach ideowo-programowych i organizacyjnych, ugruntowanych na bazie marksizmu-leninizmu i w sojuszu ze Związkiem Radzieckim, PPR zapowiadała zasadnicze przemiany zmierzające do demokracji kraju i zapewnienia rządów ludu; dokonania radykalnej reformy rolnej, unarodowienia wielkiego przemysłu, banków i transportu. W cytowanej wyżej odezwie programowej zamierzenia te zostały sformułowane następująco:

„PPR wzywa do walki o wolną i niepodległą Polskę, w której naród sam o losach swych stanowić będzie, o Polskę, w której nie będzie faszyzmu ani władzy obszarnczego niewolnictwa, nie będzie ucisku narodowego, nie będzie głodu ani bezrobocia”.¹⁾

Dzisiaj jesteśmy świadkami i współuczestnikami realizacji tych haseł. Dwudziesta rocznica powstania PPR daje okazję do obejrzenia się wstecz i sięgnięcia do historii i do źródeł. Dla bibliotek jest to więc okazja do wyeksponowania (w najróżnorodniejszych formach) książek związanych tematycznie z rocznicą PPR.

Rynek księgarski dotychczas raczej był ubogi w pozycje z tego zakresu. W ostatnich jednak czasach zaczynają ukazywać się cenne i ciekawe publikacje, przygotowane głównie staraniem Zakładu Historii Partii przy KC PZPR, „Książki i Wiedzy” oraz „MON”. Wydobywają one z przeszłości karty bohaterskich dziejów PPR. Odtwarzają obraz jej zmagania z okupantem i wielkiego wysiłku politycznego oraz organizacyjnego w budowaniu podstaw ludowego państwa polskiego.

Dla lepszego zrozumienia genezy i warunków powstania Polskiej Partii Robotniczej konieczne jest przypomnienie sytuacji politycznej poprzedzającej wybuch II wojny światowej i sytuację komunistów polskich w tym okresie. Od połowy 1938 r. do września 1939 r. polscy komuniści przeżyli dwa wydarzenia, które nimi głęboko wstrząsnęły: rozwiązanie Komunistycznej Partii Polski i utratę niepodległości kraju. „W międzynarodowym ruchu robotniczym nie było bodaj ani jednej partii, której członkowie byliby wystawieni na równie dotkliwie ciosy, jak członkowie

¹⁾ *Kształtowanie się podstaw programowych Polskiej Partii Robotniczej w latach 1942—1945.* (Wybór materiałów i dokumentów). W-wa 1958 KiW s. 14.

KPP" pisze Zenon Kliszko w broszurze pt. *Z problemów historii PPR.* (W-wa 1958 KiW s. 34).

Od pierwszych tygodni po klęsce wrześniowej trzon aktywu KPP tworzy zorganizowane grupy, które podejmują walkę z okupantem, jak np. „Młot i Sierp”, Stowarzyszenie Przyjaciół Związku Radzieckiego, a następnie Związek Walki Wyzwoleńczej. Polska Partia Robotnicza zjednoczyła te grupy i nadała im wspólną linię działania. W niewielkiej broszurze Z. Kliszki znajdziemy zwięzły i syntetyczny przegląd oraz ocenę wydarzeń z tego okresu aż do wyzwolenia ziem wschodnich i powstania Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego.

Ten sam temat, ale już znacznie szerzej, omawia Marian Malinowski w książce pt. *Komuniści polscy w walce o odbudowę rewolucyjnej partii i program wyzwoleniczy (październik 1939 — styczeń 1942).* (W-wa 1960 Zakład Historii Partii przy KC PZPR s. 86). Praca ta stanowi I tomik wydawnictwa pt. *Szkice z dziejów polskiego ruchu robotniczego w latach okupacji hitlerowskiej.*

Dla zorganizowania walki zbrojnej z okupantem PPR powołała (wiosną 1942 r.) Gwardię Ludową. Dowództwo Główne GL wydało 15 maja 1942 r. pierwszy swój rozkaz do oddziałów bojowych wyruszających w pole. O utworzeniu GL, jej strukturze organizacyjnej i działalności mówią Waław Poterański i Maria Wilusz w książce pt. *Utworzenie PPR. PPR organizatorem walki zbrojnej z okupantem hitlerowskim (styczeń 1942 — marzec 1943).* (W-wa 1961 Zakład Historii Partii przy KC PZPR s. 94) stanowiącej część II wspomnianego wydawnictwa. Część III — to A. Przygodzińskiego: *PPR w walce o koncepcję ustrojową przyszłej Polski i o utworzenie ludowo-demokratycznej reprezentacji narodu (III—XII 1943)*, część IV — J. Pawłowicza: *PPR organizatorem demokratycznego frontu narodowego w okresie decydujących walk o wyzwolenie kraju i władzę ludową (I—VII 1944).*

Już w pierwszym roku swego istnienia PPR wyrosła na poważną siłę polityczną i zdobyła znaczne wpływy w społeczeństwie polskim. Jednym z najważniejszych przejawów działalności politycznej PPR w tym okresie było przygotowanie warunków, a następnie utworzenie z jej inicjatywy na przełomie lat 1943—1944 Krajowej Rady Narodowej, będącej ośrodkiem politycznego porozumienia stronnictw demokratycznych, demokratyczną reprezentacją narodu. Ten niezmiernie ważny fragment działalności PPR omawia Jerzy Pawłowicz w książce pt. *Z dziejów konspiracyjnej KRN 1943—1944* (W-wa 1961 KiW s. 254. Zakład Historii Partii przy KC PZPR). Autor, jak sam to określa w przedmowie, podejmuje „próbę przedstawienia procesu kształtowania się koncepcji i głównych kierunków działalności KRN w przeciwstawieniu do polityki ugrupowań i instytucji związanych z tzw. „obozem londyńskim”. Praca napisana żywo i interesująco, oparta została na dokumentach archiwalnych i prasie organizacji podziemnych. Może ona z powodzeniem zaspokoić potrzeby nauczania i dokształcania ideologicznego. Może też służyć do zaznajamiania szerokich kręgów społeczeństwa z najnowszymi dziejami Polski, z historią demokratycznych sił narodu walczących pod kierunkiem PPR o wyzwolenie narodowe i społeczne.

Sprawom walki zbrojnej i konspiracji poświęcona została książka Marii Turlejskiej: *O wojnie i podziemiu. Dyskusje i polemiki.* (W-wa

1961 KiW s. 280). Są to (jak w podtytule określiła autorka) w polemiczną formę ujęte bardzo interesujące eseje na temat początków walki partyzanckiej, historii stosunków polsko-radzieckich w l. 1941—1942, rozmów PPR z Delegaturą Krajową rządu emigracyjnego londyńskiego.

Pracę swą oparła Turlejska na źródłach i dokumentach archiwalnych zgromadzonych w kraju i za granicą, a także na relacjach ustnych i pisemnych uczestników polskiego ruchu oporu, wreszcie na własnych wspomnieniach okupacyjnych. Do tekstu dołączono wykaz powszechnie używanych skrótów nazw organizacji podziemnych wraz z krótkimi omówieniami każdej z nich i bogaty serwis ilustracyjny (fotokopie dokumentów i fotografie).

Podjęta przez naród polski pod przewodem PPR walka zbrojna spotkała się natychmiast ze wzmożonym terrorem okupanta. 16 października 1942 r. dokonali hitlerowcy pierwszej publicznej egzekucji w Warszawie. Był to odwet za wysadzenie torów kolejowych pod Warszawą w nocy z 7 na 8 października 1942 r. „Za ten zbrodniczy czyn zostało 50 komunistów powieszonych” głosiło obwieszczenie władz niemieckich. W zbiorowej pracy pt. *Byli wśród nas* (W-wa 1958 KiW s. 196) znajdziemy notatki, życiorysy i wspomnienia o 50 zamordowanych patriotach polskich. Byli to działacze i organizatorzy PPR, działacze socjalistyczni i trzej pocztowcy z AK.

Dla poznania historii minionej wojny, a zwłaszcza polskiej partyzantki, mają ogromne znaczenie wspomnienia jej uczestników, nieraz czołowych działaczy politycznych i wojskowych, a czasami zwykłych szeregowych bojowników. Lewicowy nurt walki z okupantem (z PPR na czele), odegrał rolę awangardy w organizowaniu ruchu oporu w kraju. W zbiorowej pracy pt. *Ludzie. Fakty. Refleksje*. Rozmowy przeprowadzili i opracowali W. Namiotkiewicz, B. Rostropowicz. (W-wa 1961 MON s. 302), której tytuł wiernie oddaje jej treść, zebrano wypowiedzi wybitnych działaczy PPR, dowódców Gwardii Ludowej i Armii Ludowej. Zabierają tu głos także ludzie, którzy swą pracą konspiracyjną, może mniej eksponowaną, ale równie niebezpieczną i odpowiedzialną (np. drukarze), przyczynili się również do ostatecznego zwycięstwa PPR. Indeks nazwisk osób występujących w omawianej książce sięga ponad 350 pozycji. Książka jest bogato ilustrowana.

Z lat pracy konspiracyjnej zachowało się stosunkowo mało dokumentów. Warunki okupacyjne nie sprzyjały utrwalaniu na piśmie działalności PPR, ani czynów bojowych GL. Szczególnie zaś trudna pod tym względem była sytuacja na terenach włączonych w skład Rzeszy. O walkach, jakie na tych ziemiach prowadzili komuniści polscy w latach 1940—1945, opowiada Jan Ptasiński w książce pt. *Z mazowieckich pól. Wspomnienia partyzanta*. (W-wa 1959 KiW s. 340). Sam uczestnik partyzantki głównie na terenie powiatu płońskiego, poświęca autor zbior swych wspomnień „pamięci tych, co padli w walce na polach mazowieckich, zginęli w kazamatach gestapo, padli w walce z reakcją o utrwalanie władzy ludowej.”

Cennym wkładem w opracowanie dziejów żołnierzy Gwardii i Armii Ludowej jest książka Gustawa Alef-Bolkowiaka pt. *Gorące dni* (W-wa 1959 MON s. 254). Żywo i bezpośrednio ujęte wspomnienia towarzyszy walk mówią o autentycznych ludziach, sprawach i zdarzeniach. Choć

praca nie ma charakteru historycznego opracowania, jednak udokumentowana została źródłami, których fotokopie zamieszczone są obok licznych fotografii. Uzupełnia dziełko mapka sytuacyjna terenu oraz skrówidz nazwisk i pseudonimów.

Każdy, kto chce pogłębić studia nad okresem okupacyjnym i zapoznać się ze szczegółami działalności PPR w tym okresie, musi oprócz do podręczników, monografii czy wspomnień sięgnąć także i do autentycznych dokumentów.

Naprzeciw tym potrzebom wyszedł Zakład Historii Partii przy KC PZPR, wydając szereg kolejnych tomów zawierających materiały i dokumenty partyjne i związane z nimi dokumenty o charakterze państwowym i społecznym. Pierwsze tego typu wydawnictwo opracowano z okazji X rocznicy PPR pt. *W dziesiątą rocznicę powstania PPR. Materiały i dokumenty.* (W-wa 1952). Dziś publikacja ta całkowicie się zdezaktualizowała, na skutek dokonanych w niej skrótów, opuszczeń i zmian. Zbiór ten został zastąpiony przez pracę o charakterze popularyzacyjnym pt. *Kształtowanie się podstaw programowych Polskiej Partii Robotniczej w latach 1942—1945. Wybór materiałów i dokumentów.* (W-wa KiW 1959 s. 590. Zakład Historii Partii przy KC PZPR). Odezwy, uchwały, artykuły i inne dokumenty zawarte w zbiorze obrazują działalność, program i walkę PPR z okupantem, a następnie jej wkład w budowę podstaw Polski Ludowej od powstania PPR w styczniu 1942 r. aż do I Zjazdu PPR w grudniu 1945 r. Znajdziemy tu również odezwy i artykuły przywódców PPR (pierwszego sekretarza Generalnego PPR Marcelego Nowotki, Władysława Gomułki i innych) drukowane w „Trybunie Wolności”, konspiracyjnym organie prasowym PPR, deklarację programową PPR „O co walczymy”, a z okresu po wyzwoleniu — szereg materiałów, które nie weszły do następnej kolejnej publikacji tego typu, już o charakterze naukowym. Wydawnictwo to zostało zapoczątkowane przez Zakład Historii Partii w XV rocznicę Polski Ludowej. Obejmuje ono pod wspólnym tytułem: *PPR. Rezolucje, odezwy, instrukcje i okólniki Komitetu Centralnego* — materiały z poszczególnych lat działalności Polskiej Partii Robotniczej. Dotychczas ukazały się dwa tomy: *PPR. Rezolucje, odezwy, instrukcje i okólniki Komitetu Centralnego. VIII. 1944—XII.1945.* W XV rocznicę Polski Ludowej. (W-wa 1959 KiW s. 296. Zakład Historii Partii przy KC PZPR) oraz *PPR. Rezolucje, odezwy, instrukcje i okólniki Komitetu Centralnego. I.1946—I.1947.* (W-wa KiW s. 217. Zakład Historii Partii przy KC PZPR).

Tom pierwszy obejmuje dokumenty dotyczące działalności PPR w okresie niezwykle trudnym i przełomowym, w okresie powstawania i utrwalania się ludowego państwa polskiego. Odezwy, instrukcje i uchwały KC PPR zebrane w tym tomie dotyczą najróżnorodniejszych spraw państwowych i partyjnych.

Nowa sytuacja polityczna w kraju świeżo uwolnionym spod okupacji i zrujnowanym wojną wymagała szybkich i trafnych decyzji i posunięć zmierzających do odbudowania przemysłu, rolnictwa, wcielania do organizmu państwowego Ziemi Odzyskanych, unormowania codziennego życia obywateli. PPR stanęła na czele dokonujących się przemian politycznych i przeobrażeń życia społecznego kraju.

Łamiąc opór reakcji wewnętrznej PPR wskazywała, że najlepszym gwarantem suwerenności państwa ludowego jest sojusz ze Związkiem Radzieckim.

Regulowania i przeobrażania wymagało też życie wewnątrzpartyjne. PPR przestała być partią nielegalną, działającą w podziemiu i przekształciła się w organizację masową, współpracującą w kraju. Działalność z okresu okupacji i pierwszych miesięcy po wyzwoleniu podsumował I Zjazd PPR zorganizowany w grudniu 1945 r. W omawianej publikacji zamieszczono Rezolucję Zjazdu i tekst statutu PPR uchwalonego na Zjeździe. W cytowanym wyżej wydawnictwie *Kształtowanie się podstaw programowych PPR* zamieszczone są obszernie fragmenty ze sprawozdania politycznego KC PPR wygłoszonego na Zjeździe przez Władysława Gomułkę oraz z referatów: Romana Zambrowskiego „O wzmocnienie wspólnego frontu” i Zenona Kliszki „Pod sztandarem marksizmu”.

W Aneksach znajdują się ponadto dokumenty o charakterze państwowym i społecznym: Manifest PKWN, dekryty o reformie rolnej i tworzeniu rad zakładowych, dokumenty 4 stronnictw Bloku Demokratycznego i inne. Materiały te są niezbędne dla lepszego zrozumienia omawianego okresu historycznego.

Zbiór uzupełniają: wstęp, wykaz skrótów instytucji i organizacji oraz załączniki informujące o liczbie członków PPR i ich stażu partyjnym (z niektórych województw) na koniec roku 1945.

Tom drugi stanowi tematycznie i chronologicznie ciąg dalszy omawianego wyżej wydawnictwa. Zawarte w nim dokumenty ilustrują okres jednego tylko roku, w którym utrwała się ostatecznie władza ludowa i stabilizują się stosunki wewnętrzne i międzynarodowe państwa polskiego w oparciu o sojusz ze Związkiem Radzieckim.

Rok 1946 był okresem zacieklej walk klasowych, walk z mikołajczykowskim PSL i reakcyjnym podziemiem. Dwa główne wydarzenia polityczne tego okresu — to referendum, które odbyło się 30 czerwca 1946 r. i wybory do Sejmu Ustawodawczego 19 stycznia 1947 r. W dokumentach zamieszczonych w drugim tomie znajdujemy odbicie tych wielkich kampanii. Okólniki i instrukcje w sprawie propagandy i prasy, w sprawie pracy masowej wśród kobiet i młodzieży wskazują na starania partii zmierzające do pozyskania politycznie wahającej się części społeczeństwa. Inne dokumenty przypominają groźbę wojny domowej, np. okólniki KC PPR w sprawie utworzenia ORMO, o poborze do Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego, o zabezpieczeniu kadr partyjnych, pracy komisji wyborczych na terenach zagrożonych napadami band.

Kierowniczą rolę w budowie nowej Polski odegrała PPR umacniając jednolity front klasy robotniczej, co znalazło wyraz w zawarciu umowy o jedności działania z PPS w listopadzie 1946 r.

Szereg okólników, instrukcji i uchwał obrazuje rolę PPR w kierowaniu gospodarką narodową, organizacjami społecznymi i doskonaleniem życia wewnątrzpartyjnego.

W Aneksach zamieszczono dokumenty dotyczące problematyki mniej zaakcentowanej w części zasadniczej zbioru, a dotyczącej stosunku PPR do nacjonalizacji przemysłu, niektóre dokumenty wydane wspólnie z PPS i odezwę wyborczą Bloku Demokratycznego z grudnia 1946 r. Kultura i oświata reprezentowane są w publikacji przez Uchwałę KC

PPR ze stycznia 1946 r. w sprawie utworzenia czasopisma dla inteligencji (część zasadnicza) oraz w Aneksach przez Okolnik Wyd. Agitacji i Propagandy KC PPR w sprawie rejestracji bibliotek z lutego 1946 r.

Tom ten uzupełniają: wstęp, wykaz skrótów, tablice ilustrujące wzrost liczebny i skład społeczny PPR w 1946 r., wyniki głosowania ludowego i wyborów do Sejmu Ustawodawczego oraz skład polityczny KRN i Sejmu.

Okres od wyzwolenia ziem polskich między Bugiem a Wisłą w czerwcu 1944 r. przez Armię Czerwoną aż do powstania Rządu Jedności Narodowej 28 czerwca 1945 r. omawia Władysław Góra w niewielkiej broszurce pt. *PPR w walce o utrwalenie władzy ludowej*. (W-wa 1958 KiW s. 82). Syntetycznie ujęty materiał historyczny, zestawienie faktów, wydarzeń i ich ocena nie straciły na aktualności i dziełko może być bardzo przydatne jako uzupełnienie materiału dokumentarnego zawartego w omawianych wyżej zbiorach.

W 1962 r. należy oczekiwać wzmożonej aktywności wydawnictw, zwłaszcza Zakładu Historii Partii, „Książki i Wiedzy” i MON w zakresie zagadnień związanych z historią i działalnością PPR.

M. in. możemy zasygnalizować ukazanie się w najbliższym czasie następujących wydawnictw:

Alef-Bolkowiak G.: *Gorące dni*. Wyd. 2 (MON).

Hillebrandt B.: *Działalność oddziałów i brygad partyzanckich Gwardii i Armii Ludowej na Kielecczyźnie*. (MON).

Góra W.: *Polska Partia Robotnicza w walce o podział ziemi obszar niczej*. (KiW).

Moczar M.: *Proste drogi*. (MON).

Niektóre problemy najnowszej historii Polski 1939—1947. Red. W. Góra, J. Gołębiowski. (PZWS).

Polska Partia Robotnicza 1942—1962. Bibliografia. (Wydz. Propagandy KC PZPR).

Z omawianych w niniejszym artykule wydawnictw dostępne na rynku księgarskim są przede wszystkim te, które ukazały się w 1961 r. Wydawnictwa dawniejsze, a zwłaszcza z lat 1958/59 są już w większości wyczerpane. Można je natomiast znaleźć w księgozbiorach bibliotecznych a przede wszystkim w bibliotekach ośrodków propagandy partyjnej komitetów wojewódzkich i powiatowych PZPR.

Ewa Pawlikowska

J. KORNECKA
Warszawa

BIBLIOTEKI PARTYJNE

I. Zarys historyczny. Cele i zadania. Charakter zbiorów

Biblioteki partyjne czyli biblioteki wojewódzkich i powiatowych ośrodków propagandy partyjnej działających przy komitetach wojewódzkich i powiatowych Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej powstały w 1950 r. w okresie powołania do życia tych ośrodków, które wówczas otrzymały nazwę ośrodków szkolenia partyjnego.

Powstały cztery typy ośrodków: Centralny Ośrodek Szkolenia Partyjnego w Warszawie, wojewódzkie ośrodki szkolenia partyjnego w miastach wojewódzkich przy komitetach wojewódzkich Partii, powiatowe i miejskie ośrodki w miastach powiatowych przy komitetach powiatowych lub miejskich Partii i zakładowe ośrodki szkolenia partyjnego w większych zakładach pracy.

W 1956 r. Centralny Ośrodek Szkolenia Partyjnego, który pełnił funkcje centralne w stosunku do wszystkich innych ośrodków, przekształcony został na ośrodek stołeczny. Przy tym wszystkie ośrodki otrzymały nazwę ośrodków propagandy partyjnej.

Zadaniem i celem ośrodków partyjnych jest stworzenie członkom partii warunków do pracy samokształceniowej, pomoc w pracy nad podwyższeniem poziomu ideologicznego oraz szerzenie w społeczeństwie zainteresowania teorią marksizmu-leninizmu, problemami gospodarki światowej i własnego kraju, polityką międzynarodową, historią polskiego i międzynarodowego ruchu robotniczego, słowem — podnoszenie i kształtowanie świadomości zarówno członków partii jak i obywateli bezpartyjnych w zakresie zagadnień społeczno-politycznych w celu zrozumienia przez jak najszersze warstwy społeczeństwa przemian politycznych, ekonomicznych i światopoglądowych zachodzących w naszym życiu.

Zadaniem więc bibliotek ośrodków jako podstawowych warsztatów ich pracy jest gromadzenie zbiorów z tych działów piśmiennictwa, które wiążą się z tematyką i zakresem pracy oświatowo-politycznej ośrodków.

Biblioteki ośrodków nie są więc bibliotekami powszechnymi. I nie dublują ich pracy, jak to się dość powszechnie uważa. Są bibliotekami specjalnymi z księgozbiorami o sprecyzowanym profilu, na który składa się piśmiennictwo z zakresu filozofii, przede wszystkim materialistycznej, religioznawstwa i socjologii, ekonomii, ekonomiki poszczególnych dziedzin i polityki gospodarczej, historii ze szczególnym uwzględnieniem historii ruchów robotniczych, teorii partii, państwa i prawa oraz polityki międzynarodowej. Większe biblioteki gromadzą również i literaturę piękną: dzieła klasyków literatury polskiej i obcej oraz dzieła, które wiążą się tematycznie z problematyką pracy ideologicznej ośrodków.

Biblioteki partyjne są natomiast bibliotekami publicznymi, dostępnymi dla wszystkich dorosłych obywateli danego terenu, oczywiście z przyznaniem prawa pierwszeństwa w zaspokajaniu potrzeb czytelniczych dla aktywu partyjnego, tj. tych członków partii, którzy z ramienia partii prowadzą pracę odczytową i szkoleniową, bądź kierują pracą samokształceniową w zakładach pracy.

Biblioteki partyjne są ze sobą organizacyjnie powiązane w ramach ogólnej struktury organizacyjnej instancji partyjnych w ten sposób, że biblioteki ośrodków wojewódzkich opiekują się i pomagają instrukcyjnie bibliotekom ośrodków powiatowych. Opiekę centralną nad wszystkimi bibliotekami partyjnymi sprawowała do 1958 r. Biblioteka Centralnego Ośrodka Szkolenia Partyjnego, a obecnie funkcje te sprawuje z ramienia Wydziału Propagandy Biblioteka Komitetu Centralnego PZPR.

Księgozbiory ośrodków wojewódzkich obejmują od kilkunastu (17, 18) do dwudziestu kilku tysięcy tomów. Księgozbiór biblioteki wojewódzkiego ośrodka propagandy partyjnej w Szczecinie liczy prze-

szło 35 tys. tomów, w Łodzi ponad 31 tys. Największy księgozbiór, liczący około 70 tys. tomów, posiada biblioteka Stołecznego Ośrodka. Jest to zresztą najstarsza biblioteka. Powstała ona na przełomie r. 1949 i 1950 z księgozbioru dawnej biblioteki KC PPR (po zjednoczeniu — PZPR). W wyniku podziału tego księgozbioru jego część zabytkowa, historyczna przeszła do obecnej biblioteki Zakładu Historii Partii (wówczas Wydziału Historii Partii), a pozostała reszta — do organizującego się wówczas Centralnego Ośrodka Szkolenia Partyjnego.

Ważną częścią składową księgozbiorów tych bibliotek są czasopiśma. Zbiory ich obejmują od siedemdziesięciu kilku do dziewięćdziesięciu kilku tytułów w jęz. polskim i rosyjskim. Podstawowy serwis tytułów tworzą:

- (1) organa Partii: „Trybuna Ludu”, „Chłopska Droga”, organ KW, „Nowe Drogi”, „Z Pola Walki”, „Życie Partii”, „Zagadnienia i Materiały”,
- (2) czasopisma społeczno-polityczne i społeczno-kulturalne,
- (3) organa centralne ZSL i SD,
- (4) czasopisma naukowe z zakresu filozofii, socjologii, ekonomii i historii.

Z czasopism w jęz. rosyjskim prenumeruje się organa Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego: „Prawda”, „Komunist”, „Woprosy Istorii KPZR” oraz takie czasopisma naukowe, jak „Woprosy Istorii”, „Woprosy Ekonomii” i „Woprosy Filozofii”.

Czasopisma są starannie gromadzone i opraciwane, tak że prawie we wszystkich bibliotekach ośrodków wojewódzkich znajdują się kompletne ich roczniki przynajmniej od 1950 r. Biblioteka Stołecznego Ośrodka i Ośrodka Łódzkiego posiada szereg roczników wcześniejszych i w daleko szerszym asortymencie tytułów.

W skład księgozbiorów wchodzi również zbiory, które w pewnym sensie można określić jako specjalne. Są to różnego rodzaju skrypty, tj. wydawnictwa wewnętrzne KC lub KW Partii: najczęściej wykłady czy referaty czołowych polityków i ekonomistów wygłaszane w ośrodkach na seminariach dla lektorów lub wykładowców, bądź na zebraniach otwartych dla aktywu partyjnego i kursach szkoleniowych, wydawane w formie maszynopisów powielanych. Niektóre biblioteki gromadzą także skrypty Wyższej Szkoły Nauk Społecznych, które również mają formę maszynopisów powielanych.

Do obowiązków bibliotek wojewódzkich ośrodków propagandy partyjnej należy gromadzenie wydawnictw partyjnych z terenu swojego województwa, ukazujących się drukiem: są to przede wszystkim wydawnictwa dotyczące historii ruchu robotniczego danego terenu, wydawnictwa o charakterze okolicznościowo-propagandowym itp.

Biblioteka KC gromadzi wszystkie wydawnictwa partyjne.

Organizacja księgozbiorów we wszystkich bibliotekach ośrodków wojewódzkich jest już zakończona. Przede wszystkim księgozbiory te zostały oczyszczone z niepotrzebnego balastu nadmiernej ilości egzemplarzy niektórych wydawnictw, pozostawione zbiory są całkowicie opracowane, tj. zainwentaryzowane, zaopatrzone w odpowiednią dokumentację, skatalogowane i sklasyfikowane; wszędzie są dwa katalogi: alfabetyczny i rzeczowy — systematyczny. Ponadto prawie wszystkie biblioteki prowadzą

jeszcze tzw. katalogi artykułów czasopism, o których będzie mowa niżej przy omawianiu służby informacyjno-bibliograficznej.

Układ księgozbiorów na regałach jest działowo-alfabetyczny.

System klasyfikacyjny stosowany w bibliotekach partyjnych jest systemem klasyfikacji dziesiętnej, w którym rozbudowano dział 335 w oparciu o radziecki system klasyfikacyjny Tropowskiego, stwarzając pewną jego modyfikację. Dokonała tego „pro domo sua” grupa bibliotekarzy jeszcze w 1945—1947 r. dla ówczesnych bibliotek partyjnych zakładanych przy komitetach powiatowych PPR.

Stworzony w ten sposób system klasyfikacyjny ulegał na przestrzeni ubiegłych lat pewnym drobnym już zresztą poprawkom, modyfikacjom i uzupełnieniom i ostatecznie ukształtował się w swoisty schemat klasyfikacyjny, który — pomimo wielu błędów i niekonsekwencji — zdał egzamin w praktyce w zastosowaniu do potrzeb bibliotek partyjnych¹⁾. A potrzeby te są normalnymi potrzebami bibliotek specjalnych, które nie tylko w większym i szerszym asortymencie gromadzą piśmiennictwo w zakresie swoich „specjalności”, ale i bardziej szczegółowo piśmiennictwo to muszą klasyfikować.

Drugim elementem różniącym system klasyfikacyjny bibliotek partyjnych od „normalnego” systemu klasyfikacji dziesiętnej jest wprowadzenie dodatkowych symboli literowych, których geneza tkwi również w systemie Tropowskiego. Odnosi się to do takich np. symboli jak 32W1 i 32W2, oznaczających pierwszą i drugą wojnę światową (32+W1, 32+W2) oraz do symbolu P oznaczającego Polskę, podobnie jak u Tropowskiego litera C (ros. S = Sojuz) oznacza Związek Radziecki.

Wprowadzenie tych symboli literowych okazało się w praktyce pożyteczne, zwłaszcza w zastosowaniu do sygnatur książek. Biblioteki partyjne, jak już wyżej wspomniano, stosują ustawienie działowo-alfabetyczne, wskutek czego sygnatura książki składa się — jak wiadomo — z symbolu działu i pierwszych paru liter hasła. Jest więc znacznie wygodniejsze — zwłaszcza dla czytelnika — operować taką np. sygnaturą, jak 338P aniżeli 338(438), czy 9P zamiast 943.8.

Z innych znaków literowych należy tu jeszcze omówić znaki: L, M i Z, które w różnych symbolach mają różne znaczenie i są odpowiednio czytelne w zestawieniu z innymi znakami danego symbolu. Tak np. 3K1L oznacza dzieła Lenina, a 3K3L = ruch ludowy w Polsce; 3K1M = dzieła Marksa, a 3K3M = ruch młodzieżowy w Polsce. Analiza symboli wyjaśnia ich znaczenie i zrozumienie.

Poza tym wszystkie inne działy są mniej lub więcej rozbudowane w zależności od potrzeb; największej rozbudowie — do trzech, czterech i pięciu znaków — ulegają działy 32 i 33. Natomiast działy peryferyjne: 4, 5, 6 i 7 występują w symbolach jednocyfrowych, w wyjątkowych przypadkach — dwucyfrowych np. 57.

Biblioteki ośrodków wojewódzkich posiadają pełne wyposażenie w sprzęt i na ogół dobre warunki lokalowe, zwłaszcza w tych ośrodkach, które mieszczą się w oddzielnych budynkach: wszędzie są wygodne magazyny, ładne sale czytelniane i wypożyczalnie. W niektórych bibliotekach ośrodków, mieszczących się w gmachu komitetów wojewódzkich, nie można z powodu braku miejsca zorganizować czytelni. Ale i te braki zostaną z czasem usunięte.

Drugim z kolei ogniwem sieci bibliotek partyjnych są biblioteki powiatowych ośrodków propagandy partyjnej. Są one dwojakiego rodzaju:

¹⁾ Podstawowe tablice klasyfikacyjne omawianego systemu — zob. s. 378.

biblioteki w pełnym tego słowa znaczeniu, z pracownikiem etatowym, znajdujące się w większych miastach powiatowych mniej więcej po 6—8 na województwo i biblioteki mniejsze, podręczne w mniejszych miastach z pracownikiem zatrudnionym przez kilka godzin tygodniowo na tzw. ryczałcie. Biblioteki większe stanowią 25% ogólnej liczby bibliotek powiatowych.

Wielkość księgozbiorów w bibliotekach „etatowych” waha się od 3 do 6 tys., niektóre księgozbiory przekraczają 10 tys. Liczba prenumerowanych czasopism waha się w tych bibliotekach od ok. 20 do 40. W bibliotekach ośrodków powiatowych czasopisma nie są oprawiane, a tylko przechowywane w formie zszywek, co nie gwarantuje całości roczników.

Organizacyjnie są to już również księgozbiory uporządkowane pod względem ewidencyjnym i dokumentacyjnym. Są również ustawione działowo-alfabetycznie i mają w zasadzie 2 katalogi: alfabetyczny i systematyczny (ten ostatni jest jeszcze nie we wszystkich bibliotekach).

Każda biblioteka zarówno szczebla wojewódzkiego jak i powiatowego prowadzi we własnym zakresie zakup książek i prenumeratę czasopism. Dla bibliotek ośrodków powiatowych został ustalony serwis podstawowych dwudziestu kilku czasopism, a Biblioteka KC przesyła raz na 2 miesiące „wykazy nowości wydawniczych” do zakupu, w których pozycje zaopatrzone są w pełny opis bibliograficzny, cenę i znaki klasyfikacyjne. Stanowi to również pomoc dla tych bibliotek w klasyfikacji księgozbioru, ustawianiu książek na półkach i sporządzaniu katalogów, a przede wszystkim katalogu rzeczowego.

II. Służba informacyjno-bibliograficzna i praca z czytelnikami

Biblioteki partyjne udostępniają swoje zbiory w dwojaki sposób: na miejscu w czytelni i w drodze wypożyczenia na zewnątrz. Kontrola wypożyczeń prowadzona jest na kartach książki i czytelnika. Wobec dużych ubytków w księgozbiorach z powodu niezwracania przez czytelników książek wypożyczonych coraz więcej bibliotek ośrodków wojewódzkich przechodzi na system rewersowy.

Jak już wyżej wspomniano, biblioteki partyjne dostępne są dla wszystkich — zarówno dla członków partii jak i bezpartyjnych i taki też jest skład ich czytelników, których liczba w bibliotekach wojewódzkich waha się od 600 do 800 (ale w Bibliotece WOPP w Katowicach jest ponad 1000 czytelników) przy frekwencji dziennej od dwudziestu kilku do pięćdziesięciu kilku osób. Liczba udostępnionych dziennie woluminów (w czytelniach i wypożyczalniach) waha się od czterdziestu kilku do siedemdziesięciu kilku.

Czytelnikami bibliotek partyjnych są więc aktywiści partyjni i członkowie partii biorący udział w różnych formach szkolenia, pracownicy aparatu partyjnego studiujący w szkołach partyjnych i wyższych uczelniach, słuchacze WUML-ów, studenci szkół wyższych, w sporadycznych przypadkach i młodzież klas licealnych oraz każdy, kto poszukuje książki i informacji z zakresu zagadnień społeczno-politycznych.

Biblioteki odgrywają dużą rolę w ośrodkach partyjnych, a ich działalność jest funkcją podstawowych zadań ośrodków. Należy do nich przede wszystkim obejmowanie kandydatów partii i nowo przyjętych

członków akcją szkoleniową organizowaną w oparciu o specjalne programy zawierające najbardziej podstawowe zagadnienia gospodarcze i społeczno-polityczne naszego kraju i innych krajów świata, ogólne zagadnienia marksizmu-leninizmu i budowy socjalizmu w Polsce, zagadnienia światopoglądowe i laicyzacji życia, polskiego i międzynarodowego ruchu robotniczego, aktualnej sytuacji międzynarodowej.

Do podstawowych zadań ośrodków partyjnych należy również praca z wykładowcami, lektorami, prelegentami i kierownikami seminariów dla wykładowców oraz pomoc dla terenowej kadry kierowniczej w organizowaniu samodzielnych studiów nad problemami teorii marksistowskiej i praktyki budownictwa socjalizmu w formie zespołów samokształceniowych z ekonomii politycznej i polityki gospodarczej, filozofii, historii ruchu robotniczego, ew. specjalnie wybranych zagadnień interesujących dane środowisko (np. teorii państwa i prawa).

W związku z tymi kierunkami działalności ośrodków zakres służby informacyjno-bibliograficznej bibliotek obejmuje tematykę zarówno wszystkich stopni i form szkoleniowych najszerszych warstw partyjnych, jak i potrzeby wyższego rzędu — potrzeby aktywu szkolącego: wykładowców, prelegentów i lektorów, którym trzeba udzielać maksymalnej pomocy w przygotowywaniu referatów, wykładów i odczytów przez dobór odpowiednich materiałów i bibliografii.

Tę służbę informacyjno-bibliograficzną pełnią biblioteki wojewódzkich ośrodków przy pomocy odpowiednich wydawnictw i źródeł informacji bibliograficznej, na które składają się:

(1) wydawnictwa o charakterze encyklopedycznym z zakresu zagadnień społeczno-politycznych i ekonomicznych, jak np. „Świat w przekroju”, „Rocznik polityczny i gospodarczy”, „Sytuacja gospodarcza krajów kapitalistycznych” i wszelkiego rodzaju roczniki statystyczne, roczniki „Kalendarza Robotniczego” i „Roczniki Wolnej Myśli”,

(2) encyklopedie z tych dziedzin wiedzy, które tematycznie wiążą się z pracą ideologiczną ośrodków, np. „Mała encyklopedia prawa”, „Mała encyklopedia ekonomiczna”,

(3) wydawnictwa specjalne o charakterze podręczników do szkolenia ideologicznego, opracowane na zlecenie KC PZPR w oparciu o programy szkoleniowe z zastosowaniem do potrzeb szerokiego ogółu uczących się i zaopatrzone w dodatkową bibliografię dla wykładowców; są to wydawnictwa tego rodzaju, jak: „Podstawy marksizmu-leninizmu”, „Materiały do studiowania wybranych zagadnień marksizmu-leninizmu i budownictwa socjalizmu w Polsce”, „Węzłowe zagadnienia budownictwa socjalizmu w Polsce”, „Materiały dla studiujących ekonomię i politykę gospodarczą”, „Materiały dla szkolenia na wsi”,

(4) wybrane wydawnictwa bibliograficzne adnotowane, do których należy przede wszystkim „Informator Bibliograficzny”, dwumiesięcznik zawierający wybór literatury źródłowej i pomocniczej z dziedziny nauk społecznych i aktualnej polityki partii i rządu, a częściowo i w mniejszym zastosowaniu również dwutygodnik „Nowe Książki”,

(5) zestawy bibliograficzne tematyczne opracowywane przez Wydział Propagandy KC wraz z programami i rozkładem zajęć dla potrzeb różnych form i stopni kształcenia ideologicznego, wydawane w formie maszynopisów powielanych,

(6) wydawnictwa bibliograficzne opracowywane i wydawane przez Zakład Historii Partii, jak np. „Bibliografia druków zwartych i artykułów o KPP” oraz „Biuletyn Bibliograficzny”, który ukazuje się 2 razy do roku również w formie maszynopisu powielanego i obejmuje wykaz publikacji i artykułów w czasopismach z zakresu historii polskiego ruchu robotniczego.

Podstawowym i zasadniczym źródłem informacji jest „Katalog artykułów z czasopism”, prowadzony w formie kartoteki, obejmujący (w specjalnie opracowanym jeszcze przez bibliotekę Centralnego Ośrodka Szkolenia Partyjnego układzie systematycznym) artykuły z najważniejszych czasopism społeczno-politycznych i naukowych w zakresie tematyki będącej przedmiotem kształcenia ideologicznego. Główne działy tego układu są następujące:

I. Historia Polski i polskiego ruchu robotniczego (z podziałem na okresy historyczne i z wyodrębnieniem poszczególnych partii: SDKPiL, KPP, PPR, PPS)

II. Polska Zjednoczona Partia Robotnicza (z wyodrębnieniem w układzie chronologicznym zjazdów partii i zebrań plenarnych oraz przemówień i wystąpień I sekretarzy i członków Biura Politycznego)

III. Polska Rzeczpospolita Ludowa z całokształtem zagadnień politycznych, gospodarczych i kulturalnych

IV. Związek Radziecki i Komunistyczna Partia Związku Radzieckiego

V. Zagadnienia międzynarodowe i międzynarodowy ruch robotniczy z podziałem na poszczególne kraje z wyodrębnieniem międzynarodowych organizacji

VI. Filozofia ze szczególnym uwzględnieniem filozofii marksistowskiej; marksizm-leninizm i zagadnienia światopoglądu naukowego; etyka i moralność

VII. Religioznawstwo i polityka Watykanu

VIII. Ekonomia

IX. Socjologia

X. Teoria państwa i prawa

XI. Nauka (ze szczególnym uwzględnieniem astronautyki i lotów kosmicznych).

Jest to schemat podany w bardzo dużym skrócie, ilustrującym jednak zakres tematyki, w jakiej specjalizują się biblioteki partyjne.

Materiał zawarty w czasopismach ma często ze względu na swą aktualność wyższą wartość gatunkową i użytkową niż materiał książkowy. Często bywa jedynym materiałem na dany temat (np. w zakresie zagadnień teoretycznych czy ideologicznych partii).

Niektóre biblioteki wojewódzkich ośrodków sporządzają takie „katalogi” we własnym zakresie, inne oraz biblioteki ośrodków powiatowych korzystają z pomocy Biblioteki KC, która raz na dwa miesiące wysyła do tych bibliotek „wykazy artykułów z czasopism”, zawierające w układzie zagadnieniowym wybór najważniejszej publicystyki z kilkunastu podstawowych czasopism.

Poza tym część bibliotek ośrodków wojewódzkich prenumeruje i gromadzi roczniki „Dokumentacji Prasowej” oraz „Bibliografię Zawartości Czasopism”, która w bibliotekach partyjnych ma tylko wartość retrospektywną, ponieważ wychodzi ze zbyt dużym opóźnieniem. Zaś biblioteki partyjne muszą trzymać rękę na pulsie życia i służyć informacją najbardziej aktualną.

Biblioteki wojewódzkich ośrodków, pełniąc trudną i ważną służbę informacyjno-bibliograficzną, nie posiadają de facto zorganizowanych ośrodków informacji bibliograficznej. Dwuosobowa obsada tych biblio-

tek przy prawie wszędzie 10-godzinnym udostępnianiu ich zbiorów czytelnikom i obowiązku opiekowania się i pomagania bibliotekom ośrodków powiatowych, nie pozwala — na razie przynajmniej — na metodyczne ujęcie tego działu pracy i jego naukowe pogłębienie.

W zakresie propagandy czytelnictwa biblioteki partyjne stosują przede wszystkim formy propagandy wizualnej, organizując stale 3 rodzaje wystaw książkowych: (1) wystawy nowości wydawniczych, (2) wystawy pod hasłem: „książki, które warto przeczytać” i (3) wystawy okolicznościowe tematyczne, związane ze wszystkimi ważniejszymi datami naszego życia politycznego: 8 marca, 1 maja, 22 lipca, rocznica Rewolucji Październikowej, rocznica powstania PPR itp.

W większości bibliotek, zwłaszcza bibliotek ośrodków wojewódzkich, prowadzone są jeszcze inne rodzaje propagandy wizualnej, a mianowicie: plakaty, hasła i cytaty. W salach seminaryjnych i wykładowych ośrodków urządzone są często przez dłuższy okres czasu trwające wystawy tematyczne, będące połączeniem grafiki, fotografii, książki i hasła lub cytatów. Zwłaszcza piękne tradycje i bogaty dorobek ma pod tym względem Stołeczny Ośrodek Propagandy Partyjnej w Warszawie. Tematy tego rodzaju wystaw są prawie zawsze czerpane z historii polskiego ruchu robotniczego i walk rewolucyjnych polskiej klasy robotniczej. Inny rodzaj wystaw służy do ilustracji osiągnięć Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

Źródłem haseł i cytat są myśli i wypowiedzi klasyków marksizmu-leninizmu i czołowych przywódców polskiego i międzynarodowego ruchu robotniczego.

Dużą wagę przywiązuje się w bibliotekach ośrodków partyjnych do propagandy czytelnictwa czasopism. Wszystkie wystawy tematyczne zawsze łączą materiał książkowy z materiałem zawartym w czasopismach. Poza tym w niektórych ośrodkach obok wystaw nowości wydawniczych i „książek, które warto przeczytać” są urządzone stałe wystawy również i artykułów, „które warto przeczytać”. W ten sposób biblioteki podsuwają czytelnikom najwartościowszy materiał ideologiczny, który może pomóc do zrozumienia zjawisk życia współczesnego zarówno w zakresie spraw naszego narodu jak i międzynarodowych.

Oprócz form wizualnych biblioteki partyjne stosują w swojej pracy propagandowej formy żywego słowa. Forma najczęściej stosowana — to omawianie przez kierownika ośrodka lub bibliotekarza jednej czy kilku wybranych pozycji wydawniczych, czy specjalnie interesującego i wywołującego polemikę artykułu na zebraniach i naradach szkoleniowych, odbywających się w komitecie wojewódzkim czy powiatowym Partii. Podejmowane są również próby urządzania spotkań z autorami i wieczorów dyskusyjnych na temat książki budzącej powszechnie zainteresowanie (np. „Pamiętka z Celulozy” Newerly’go lub „Pamiętnik matki” Fornalskiej), które na ogół się udają i przynoszą pożądane rezultaty, budząc zainteresowania czytelnicze wśród ludzi, którzy nieraz mieli słaby kontakt z książką i biblioteką.

Obserwując i analizując pracę bibliotek partyjnych, trzeba stwierdzić, że po pewnym okresie martwoty i zastoju ostatnie 3 lata przyniosły duży wzrost zainteresowań czytelniczych tematyką społeczno-polityczną, zwłaszcza z zakresu ekonomii i polityki gospodarczej, polityki

międzynarodowej, filozofii, socjologii i zagadnień światopoglądowych, a jednocześnie wzrost poziomu tych potrzeb, który wyraża się w coraz częstszym zapotrzebowaniu na książkę naukową.

Biblioteki wojewódzkich ośrodków propagandy partyjnej mają już swoje miejsce w miastach wojewódzkich i wyrobioną „firmę” w społeczności czytającej tych miast. Cieszą się dużym powodzeniem i uznaniem. Dobrze zaopatrzone księgozbiory, łatwy dostęp (formalności ograniczone do minimum), szybka, sprawna, rzeczowa i uprzejma obsługa — wszystko to sprawia, że biblioteki partyjne stają się coraz bardziej popularne i z roku na rok swoim zasięgiem obejmują coraz szersze kręgi czytelników.

W bibliotekach ośrodków powiatowych sprawy przedstawiają się jeszcze bardzo różnie. Są ośrodki przejawiające żywą działalność na wszystkich odcinkach swojej pracy, w których i biblioteki są dobrze zorganizowane i dobrze pracują, oddziałując czytelniczo na środowisko, ale są jeszcze i takie, w których i organizacja kuleje i które nie przejawiają prawie żadnej pracy z czytelnikiem. Postawienie wszystkich bibliotek ośrodków powiatowych na odpowiednim poziomie organizacyjnym i ożywienie ich pracy propagandowo-czytelniczej leży w planach na najbliższe 2—3 lata.

III. Kadry bibliotekarskie

Kadra bibliotekarska w bibliotekach wojewódzkich ośrodków propagandy partyjnej jest dobrą kadrą zawodową na średnim poziomie. Wszystkie bibliotekarki mają pełne wykształcenie średnie i przeszkolenie polityczne niezbędne w pracy bibliotek partyjnych oraz przeszkolenie zawodowe na jednym lub dwóch kursach 2-tygodniowych urządzanych w latach 1952—1956 przez Centralny Ośrodek Szkolenia Partyjnego, na których wykłady i zajęcia prowadzili wysoko kwalifikowani bibliotekarze bibliotek warszawskich. Kilka bibliotekarek posiada ukończony roczny korespondencyjny kurs bibliotekarski. Większość ma za sobą 7—8-letni i dłuższy staż pracy w swojej bibliotece. Jest to więc już kadra mająca rutynę i tradycję pracy, zamiłowanie do niej i co się z tym wiąże — dużą ofiarność i entuzjazm.

Odmiennie przedstawia się sprawa z kadrą bibliotek ośrodków powiatowych. Na ogół biorąc, jest to element nieprzygotowany i surowy, przeważnie z niepełnym wykształceniem średnim, brakiem przeszkolenia politycznego i zawodowego. Przeszkadza w podnoszeniu kwalifikacji tej kadry przede wszystkim jej płynność. I dlatego na pierwszym planie zadań organizacyjnych stoi właśnie opanowanie płynności kadry etatowej i odpowiedni jej dobór. Przy przyjmowaniu nowych kandydatów do pracy jako minimum wymagań stawia się posiadanie pełnego wykształcenia średniego (matury). Wykształcenie zawodowe pracownicy tych bibliotek będą zdobywać na rocznym kursie korespondencyjnym dla bibliotek powszechnych, a przeszkolenie ideologiczne w czasie pracy przez udział w jednej z form szkoleniowych organizowanych przez ośrodek.

Jeżeli chodzi o pracowników ryczałtowych w bibliotekach ośrodków powiatowych, to praktyka dwóch ostatnich lat wykazała, że najlepiej wywiązują się zapraszani do tej pracy nauczyciele i bibliotekarki bibliotek powiatowych i miejskich.

W celu podniesienia kwalifikacji kadry dotychczas pracującej i doraźnej pomocy ludziom, którzy stanęli przy warsztatach pracy bez żadnego do tego typu działalności przygotowania, w ciągu dwóch ostatnich lat podjęto akcję doraźnego doszkalania tych kadr na 2 i 3-dniowych seminariach urządzanych przez ośrodki wojewódzkie dla pracowników bibliotek ośrodków powiatowych. Ogółem w ubiegłych dwóch latach odbyło się dwadzieścia kilka takich seminariów w większości województw, przy czym niektóre województwa prowadzą tę formę szkolenia systematycznie i stale, urządzając takie seminaria raz na kwartał lub 2—3 razy do roku.

Tematyka tych seminariów była następująca: (1) bibliotekarstwo: zakup książek i źródła informacji o książkach; inwentaryzowanie, katalogowanie i klasyfikacja; kontrola wypożyczeń; całokształt pracy z czasopismami; statystyka i sprawozdawczość; zarys metodyki pracy z czytelnikiem i najprostsze formy propagandy czytelnictwa; (2) przeglądy literatury: z polskiego ruchu robotniczego, ekonomii i polityki gospodarczej, filozofii i religioznawstwa, wydawnictw encyklopedycznych; (3) zagadnienia polityczne i światopoglądowe; sytuacja międzynarodowa; prądy we współczesnej filozofii i literaturze itp.

Wykłady i zajęcia praktyczne z bibliotekarstwa i metodyki pracy z czytelnikiem prowadziła kierowniczka Biblioteki KC a w niektórych województwach pracownicy ośrodków metodycznych bibliotek wojewódzkich i miejskich; pracownicy ci prowadzili również bardzo często i przeglądy nowości wydawniczych. Wykłady z zakresu literaturoznawstwa, zagadnień politycznych i ideologicznych prowadzili instruktorzy, lektorzy i kierownicy WUML-ów Komitetów Wojewódzkich Partii.

Ta forma szkolenia spotkała się z dużym uznaniem zarówno ze strony ośrodków wojewódzkich jak i ze strony bibliotekarzy z ośrodków powiatowych. Była i jest chętnie realizowana. I niewątpliwie daje pewne rezultaty. Chodzi tylko o zahamowanie płynności kadr, aby szkolić i podnosić poziom tych samych pracowników. Na następnych seminariach będzie się rozwijać i pogłębiać tematykę, przechodząc stopniowo od techniki bibliotekarskiej do metodyki pracy z czytelnikiem i służby informacyjno-bibliograficznej. Ważnym także momentem wychowawczym tych seminariów jest bezpośredni żywy kontakt bibliotekarzy ośrodków powiatowych z biblioteką ośrodka wojewódzkiego. Dwuosobowa obsada tych bibliotek — jak już wyżej wspomniano — nie pozwala kierowniczym bibliotek wojewódzkich ośrodków na częste wyjazdy instrukcyjne do powiatów.

W coraz większej liczbie województw pracownicy bibliotek partyjnych są wciągani i uczestniczą w ogólnej akcji szkoleniowej prowadzonej dla wszystkich bibliotekarzy w terenie przez wojewódzkie i miejskie biblioteki publiczne. Jest to osiągnięcie niewątpliwie cenne i pożyteczne, z tym tylko minusem, że tematyka seminariów wojewódzkich nie jest związana z potrzebami bibliotek partyjnych. W programach bowiem przeważa literatura piękna i popularnonaukowa z tych dziedzin wiedzy, które w bibliotekach partyjnych stanowią działy peryferyjne.

Poza tym kilkanaście bibliotekarek z bibliotek wojewódzkich i powiatowych ośrodków zdobywa wykształcenie zawodowe na obecnym,

zbliżającym się już ku końcowi rocznym kursie korespondencyjnym dla pracowników bibliotek powszechnych.

Dużo więc jeszcze pracy stoi przed bibliotekami partyjnymi, aby osiągnęły należyty poziom i stały się wzorowymi placówkami szerzącymi czytelnictwo w zakresie aktualnych zagadnień współczesnego życia.

Józefa Kornecka

PODSTAWOWE TABLICE KLASYFIKACYJNE
DLA BIBLIOTEK OŚRODKÓW PROPAGANDY PARTYJNEJ

0	DZIEŁA TREŚCI OGÓLNEJ
001	Nauka i wiedza
008	Kultura
01	Bibliografia
02	Bibliotekarstwo
03	Encyklopedie, słowniki, kalendarze, informatory ogólne
05	Czasopisma
1	FILOZOFIA. MATERIALIZM DIALEKTYCZNY I HISTORYCZNY. PSYCHOLOGIA. LOGIKA.
1	Filozofia — zagadnienia ogólne
1K1M	Materializm dialektyczny i historyczny
15	Psychologia
16	Logika
17	Etyka, moralność
2	RELIGIOZNAWSTWO
	Religia: pochodzenie, istota i historia religii
	Wzajemne stosunki kościoła i państwa. Polityka Watykanu
3	NAUKI SPOŁECZNE
3K	Marksizm-leninizm. Socjalizm. Komunizm (dzieła treści ogólnej)
3K1M	Dzieła Marksa*)
3K1E	Dzieła Engelsa*)
3K1ME	Dzieła Marksa i Engelsa razem wydane*)
3K1(M)	Dzieła o Marksie
3K1(E)	Dzieła o Engelsie
3K1L	Dzieła Lenina*)
3K1(L)	Dzieła o Leninie
3K18	1 Maj
3K2	Międzynarodowy ruch robotniczy
3K2M	Międzynarodowy ruch młodzieżowy
3K3	Ruch robotniczy w Polsce (dział ogólny)
3K31	„ „ „ do r. 1918 („Proletariat” i SDKPiL)
3K32	„ „ „ 1918—1939 (KPP i PPS)
3K3P	Polska Partia Robotnicza
3K3Z	Polska Zjednoczona Partia Robotnicza
3K3L	Ruch ludowy w Polsce
3K3M	Ruch młodzieżowy w Polsce
3K4	Historia Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego
3K4M	Ruch młodzieżowy w ZSRR
3K41	Nauka o partii: zagadnienia organizacyjne partii, krytyka i samokrytyka
3K42	Agitacja i propaganda partyjna. Szkolenie ideologiczne
301	Zagadnienia społeczne ogólne. Socjologia
31	Statystyka. Demografia
32	Polityka — zagadnienia ogólne
323P	Polityka wewnętrzna PRL

*) W działach odpowiadających treści dzieła umieszcza się karty wtórne.

- 327P Polityka zagraniczna PRL
32(47) Polityka wewnętrzna i zagraniczna ZSRR
32(4) Polityka wewnętrzna i zagraniczna Krajów Demokracji Ludowej ew. każdy kraj oddzielnie np. 32 (497.2) Polityka Bułgarii
32(42) Polityka wewnętrzna i zagraniczna Anglii
32(43) " " " Niemiec (NRD i NRF)
itd. " polityka wewnętrzna i zagraniczna poszczególnych krajów
321 Nauka o państwie i społeczeństwie (różne formy organizacji politycznej i społecznej)
323.1 Sprawy narodowościowe i rasowe. Mniejszości narodowe
323.3 Klasy społeczne (burżuazja, proletariat, sojusz rob.-chłopski)
325 Emigracja. Reemigracja
327 Polityka międzynarodowa. Walka o pokój
328 Sejm. Parlament
329 Partie polityczne różne
32W1 Pierwsza wojna światowa
32W2 Druga wojna światowa
33 Ekonomia polityczna kapitalizmu i socjalizmu (zagadnienia ogólne)
331 Praca: organizacja pracy; współzawodnictwo itp.
331.88 Związki Zawodowe
333 Kwestia agrarna w różnych państwach
333P Kwestia agrarna w Polsce (reformacja rolna, spółdzielczość produkcyjna itp.)
333(47) Kwestia rolna w ZSRR (kołchozy, sowchozy itp.)
334 Spółdzielczość wytwórcza
336 Finanse. Banki. Pieniądze. Budżety
338 Geografia gospodarcza świata. Organizacja i ogólny stan gospodarczy poszczególnych krajów
338P Polityka gospodarcza i gospodarka narodowa PRL
338(47) " " " " ZSRR
339 Dochód narodowy
34 Prawo — zagadnienia ogólne. Prawo międzynarodowe
34P Prawo i ustawodawstwo PRL
34(47) " " ZSRR
342 Konstytucje różnych państw
342P Konstytucja PRL i poprzednie konstytucje Polski
342(47) Konstytucja ZSRR
35 Rady Narodowe
355 Wojskowość
36 Ubezpieczenia społeczne
37 Pedagogika. Oświata. Wychowanie
38 Handel. Komunikacja. Transport. Łączność
396 Kwestia kobieca
- 4 JĘZYKOZNAWSTWO
Słowniki językowe. Gramatyka i ortografia. Samouczki językowe
- 5 NAUKI MATEMATYCZNO-PRZYRODNICZE
Matematyka, fizyka, chemia, astronomia, biologia
- 6 NAUKI STOSOWANE
61 Medycyna. Higiena. Fizjologia
62 Inżynieria. Technika (postęp techniczny)
63 Gospodarka rolna (rolnictwo, hodowla)
658 Organizacja pracy przedsiębiorstw
- 7 SZTUKI PIĘKNE
Sztuki piękne: malarstwo, rzeźba, muzyka, śpiew. Estetyka
- 8 LITERATURA
8 Literatura piękna: powieści, poezje, sztuki teatralne i utwory dramatyczne
8.09 Teoria, historia i krytyka literatury
8—4 Reportaże. Szkice. Publicystyka

9	HISTORIA. GEOGRAFIA
9	Historia powszechna. Historia poszczególnych państw i narodów
9P	Historia Polski (z podziałem na okresy historyczne)
9(47)	Historia ZSRR
91	Geografia powszechna. Krajoznawstwo. Podróżnictwo
91P	Geografia Polski
92	Zyciorysy. Pamiętniki. Wspomnienia
92(Z-A)	Zyciorysy zbiorowe

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA

SPRAWY BIBLIOTEK I CZYTELNICTWA W PRASIE

Pierwsza czytelnia we Wrocławiu. — Postulaty bibliotek. — Eksperyment duński. — O właściwe książki dla bibliotek. — Problemy upowszechniania literatury technicznej.

Czytelnie w naszym kraju mają duże tradycje. O jednej z najstarszych pisze Jan Reiter w artykule: „Wrocławska czytelnia akademików Polaków” (Odra nr 9). Założona w 1885 r. była pierwszą tego typu polską placówką w ramach uniwersytetu wrocławskiego. Tworzące „Czytelnię” towarzystwa akademickie, takie jak Tow. Literacko-Słowińskie, Tow. Medyczne, Kółko Filozoficzne i in. oddawały swoje biblioteki, czasopisma oraz miesięczne składki członków do wspólnego użytku w „Czytelni”. Rozpoczynając swoją działalność, dysponowała ona pokaźnym jak na owe czasy księgozbiorem liczącym 2315 dzieł naukowych i popularnych z różnych dziedzin wiedzy. Niestety po półtorarocznej ożywionej działalności władze pruskie rozwiązały ją wraz z innymi polskimi towarzystwami akademickimi.

O współczesnych bibliotekarskich sprawach, które nie mogą doczekać się pozytywnego załatwienia, pisze Stanisław Arct w artykule „Biblioteki postulują” (*Biuletyn PTWK* nr 4). Chodzi mianowicie o twarde oprawy książek dla bibliotek i o karty katalogowe drukowane centralnie. Bibliotekarze na licznych konferencjach uskarżają się, że ilość prywatnych i spółdzielczych introligatorni jest minimalna i że na książkę oddaną do oprawy trzeba czekać od miesiąca do trzech, na czym oczywiście traci czytelnik. Jednak zdaniem autora podstawową formą książki będzie w dalszym ciągu broszura, bowiem wydawcom nie opłaca się oprawiać części nakładu. Również i z drukiem kart katalogowych są poważne trudności, bowiem zaopatrzenie w nie tylko jednej czwartej rocznej produkcji książek kosztowałoby ok. 600 000 zł. Arct proponuje, aby tą sprawą zajęło się PTWK wspólnie z Biblioteką Narodową, Składnicą Księgarską i Stowarzyszeniem Bibliotekarzy Polskich.

Z 5 nru *Biuletynu PTWK* dowiadujemy się, że w Danii przystąpiono do bardzo ciekawej współpracy wydawców i pisarzy duńskich. Otóż specjalna grupa socjologów, psychologów i statystyków za pośrednictwem odpowiednich ankiet ma ustalić, jak kształtuje się „zapotrzebowanie społeczne” na współczesną powieść. Dziewięciu najwybitniejszych pisarzy duńskich dostarczy w ciągu roku 30 powieści napisanych zgodnie z życzeniami czytelników. Wydawaniem tych powieści zajmie się grupa wydawców-akcjonariuszy powołanej w tym celu nowej instytucji wydawniczej. Pierwszy rozdział każdej z napisanych w ten sposób pozycji ma być opublikowany w jednym z pism literackich i poddany publicznej dyskusji, której wyniki będą stanowiły wytyczne dla dalszej pracy autora nad książką.

(SS) w artykule „O właściwe książki dla bibliotek” (*Tygodnik Kulturalny* nr 45) omawia problemy zakupu książek dla bibliotek w małych miastach i dla bibliotek

gromadzkich. Ponieważ jedną z trudności stanowią zbyt małe nakłady bardziej atrakcyjnych wydawnictw, autor artykułu proponuje, aby zobowiązać Dom Książki „do dawania absolutnego priorytetu zamówieniom bibliotek przy pozycjach wznawianych, które zyskały po „pierwszym wydaniu uznanie krytyki i czytelników”, a wydawnictwa „do szybkiego wznawiania takich pozycji”. Druga trudność, to brak w wielu powiatach kredytów na zakup książek: są powiaty (Wołomin, Dzierżonów, Tarnowskie Góry, Otwock, Pruszków, Jelenia Góra i inne), które „w ostatnich 4 latach nie zapewniły bibliotekom minimalnego dopływu nowych książek”. W związku z tym autor zapytuje „czy nie nadszedł czas, aby ustawowo zapewnić bibliotekom minimum dopływu nowych książek”.

Artykuł wskazuje także na problem, jaki stanowi dotarcie z książką do małych wsi. Ze względu na brak w bibliotece gromadzkiej większej liczby egzemplarzy bardziej atrakcyjnych tytułów, punkty biblioteczne otrzymują „w najlepszym wypadku książki wznawiane wielokrotnie, najłatwiejsze”, lub „co jest niestety zjawiskiem wcale nie rzadkim, książki, które zdaniem bibliotekarza nie mają szans powodzenia w bibliotece gromadzkiej”.

Sprawą kredytów na zakup książek zajmuje się także prasa codzienna. E b o n w artykule „Nie będzie co czytać w niedzielę” (*Kurier Polski* nr 252) przytacza liczby dotyczące województw. Np. w woj. łódzkim planowano pierwotnie, że w r. 1962 biblioteki otrzymają ok. 190 tys. nowości, obecnie liczba ta spadła do 80 tys. tomów. W woj. katowickim po obcięciu kredytów zamiast 277 tys. tomów biblioteki otrzymają 182 tys.

Z okazji Dni Książki i Prasy Technicznej sporo miejsca sprawom upowszechniania literatury technicznej poświęca *Przegląd Techniczny*. Najwięcej materiału zawiera nr 40 tego czasopisma, zamieszcza bowiem obok artykułu wstępnego pt. „Książka i prasa techniczna w służbie gospodarki narodowej” również artykuły K. Rusinka, M. Godlewskiego, W. Geritza i J. Dreszera na tematy związane z produkcją książek technicznych oraz potrzeb, jakie w zakresie tego rodzaju literatury stwarza rozwój techniki. Autorzy zastanawiają się również nad przyczynami niedostatecznego rozwoju czytelnictwa literatury fachowej i szukają sposobów dla usprawnienia systemu jej upowszechniania.

W tym samym nrze E. A s s b u r y charakteryzuje sytuację organizacyjną i bytową bibliotek fachowych oraz wyniki ich działalności, a J. P o d o s k i przedstawia w art. „Ludzkie opinie o czytelnictwie książki i prasy” relacje z rozmów przeprowadzonych na terenie m. Łodzi na temat niskiego poziomu czytelnictwa literatury technicznej.

W nrze 44 *Przeglądu Technicznego* F. B u r s o w a w artykule „Z doświadczeń popularyzacji wiedzy technicznej przez Bibliotekę Publiczną m. st. Warszawy” omawia zadania placówek bibliotecznych w zakresie upowszechniania kultury technicznej, a następnie — bardzo istotne dla realizacji tych zadań dążenie do przekształcenia struktury księgozbiorów bibliotecznych „przez racjonalne powiększanie działów literatury popularnonaukowej i systematyczne ich aktualizowanie”. Charakteryzuje przy tym trudności związane z wprowadzaniem w życie tych planów ze względu na brak odpowiednich książek na rynku. W ostatniej części artykułu podaje spostrzeżenia dotyczące czytelnictwa książek wchodzących w skład serii wydawniczych „Technika dla Wszystkich”, „Atomium”, „Biblioteka Problemów” zwracając uwagę, że wydawcy nie zawsze właściwie przewidują i określają przyszłych odbiorców tych serii. W związku z tym autorka postuluje bliższą współpracę między wydawcami a bibliotekarzami w sprawach związanych z popularyzacją wiedzy.

Zagadnienie książki technicznej wystąpiło również w nrze 30 *Pracy Księgarskiej*. Zwracamy uwagę szczególnie na artykuł J. Płaskowskiego pt. „Czytelnictwo techniczne w niektórych warszawskich zakładach przemysłowych” będący skrótem referatu wygłoszonego przez autora w dn. 7 czerwca br. na VI Warszawskiej Konferencji Czytelniczej zorganizowanej przez Wydział Kultury Prezydium Rady Narodowej m. st. Warszawy, o której informowaliśmy w nrze 7/8 „Bibliotekarza” s. 252.

W artykule Mirosławy Taczanowskiej „Bibliowozy, nakłady i upowszechnianie książki” (*Nowa Kultura* nr 42) autorka pisze, że 90% całej produkcji książek z literatury pięknej pierwszego półrocza zostało całkowicie wyczerpanych w księgarniach w tymże półroczu. Zdaniem autorki produkcja wydawnicza nie zaspokaja obecnie potrzeb chłonnego rynku czytelniczego, a dobra książka staje się artykułem rzadkim i poszukiwanym. Obok bibliowozów „Książki i Wiedzy” winno docierać na wieś i inne wydawnictwa propagujące książki z zakresu nowoczesnej agrotechniki, higieny i oświaty sanitarnej, świadomego macierzyństwa itp. Inicjatywa wydawców jest tu konieczna — pisze Taczanowska — ponieważ „Dom Książki” posługuje się stereotypowymi metodami kolportażu.

Ogromnym zainteresowaniem mieszkańców Moskwy, Leningradu i Mińska cieszyły się kiermasze książki polskiej. *Express Wieczorny* nr 260 podaje, że z utworów pisarzy współczesnych swego rodzaju bestsellerem stała się „Spiżowa brama” Tadeusza Brezy. Zarówno w Moskwie jak i w Leningradzie i Mińsku wystawy książki polskiej były szeroko propagowane w prasie, radio i telewizji.

abc

KRONIKA KRAJOWA I ZAGRANICZNA

Dni Książki i Prasy Technicznej.

Do wielu znanych form popularyzacji książki i prasy technicznej stosowanych powszechnie przez wydawnictwa, księgarnie i biblioteki zaliczyć możemy jako stałą, bo mającą już 4-letnią tradycję, imprezę pod nazwą Dni Książki i Prasy Technicznej.

W bieżącym roku odbyła się ona w dn. 7—15 października pod protektoratem wiceprezesa Rady Ministrów — Piotra Jaroszewicza. Do Komitetu honorowego weszli przedstawiciele władz partyjnych, ministrowie zainteresowanych resortów, przedstawiciele świata nauki oraz przedstawiciele NOT, CRZZ i KC ZMS.

W okresie Dni zorganizowano na terenie kraju ponad 400 wystaw książki i prasy technicznej. Ekspozycję łączono ze sprzedażą wydawnictw.

Centralną imprezą była wielka wystawa techniczna wydawnictw zorganizowana w auli Politechniki Warszawskiej. Na wystawie zgromadzono ok. 3 500 tytułów książek i czasopism, uwzględniając po raz pierwszy w dużym zakresie literaturę popularno-techniczną.

Na terenie wystawy odbyło się m.in. spotkanie przewodniczącego Komitetu do Spraw Techniki prof. Smoleńskiego z bibliotekarzami bibliotek fachowych oraz dokumentalistami, a Związek Pracowników Książki, Prasy i Radia zorganizował naradę na temat czytelnictwa książki i prasy technicznej, w której wzięli udział przedstawiciele branżowych związków zawodowych.

Dekada Książki Radzieckiej

W październiku i listopadzie br. w wielu miastach polskich zorganizowano Dekadę Książki Radzieckiej. Akcja miała na celu zaprezentowanie polskiej publiczności najnowszej i najatrakcyjniejszej radzieckiej produkcji wydawniczej. Księgarnie notowały w tym okresie szczególne zainteresowanie literaturą techniczną, naukową i wydawnictwami albumowymi z dziedziny sztuki.

Warszawiacy podczas Dekady mieli ponadto okazję obejrzeć ciekawą wystawę polskich przekładów z literatury radzieckiej, zorganizowaną dzięki inicjatywie Tow.

Wydawców Książek, Stowarzyszenia Księgarzy i Tow. Przyjaźni Polsko-Radzieckiej. Ekspozycje z konieczności przedstawione w wyborze (ok. 900 pozycji) reprezentowały zarówno literaturę piękną jak i literaturę naukową z różnych dziedzin wiedzy wydaną w ciągu ostatnich 3 lat.

W tym samym okresie odbywały się w ZSRR podobne imprezy popularyzujące książkę polską.

Dziesięciolecie Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Opolu

Z okazji 10-lecia istnienia Woj. i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Opolu zorganizowano w tym mieście w dn. 15.X.1961 r. mały jubileusz. W uroczystym zebraniu wzięli udział przedstawiciele władz centralnych i miejscowych, kierownicy bibliotek powiatowych z terenu woj. opolskiego, a także liczni czytelnicy.

Na część oficjalną złożyły się okolicznościowe przemówienia przedstawicieli władz i społeczeństwa oraz sprawozdanie dyr. R. Sękowskiego z działalności Biblioteki. Program artystyczny wypełnili uczniowie szkoły muzycznej i aktorzy Państwowego Teatru Ziemi Opolskiej.

Ponadto odsłonięto tablicę pamiątkową wmurowaną na gmachu Biblioteki jako świadectwo nadania jej imienia Emanuela Smolki, zasłużonego działacza polskiego, założyciela pierwszych polskich bibliotek i czytelni na Opolszczyźnie.

Niecodzienny jubileusz

W dniu 26 października 1961 r. w Szkole Głównej Planowania i Statystyki odbyło się uroczyste posiedzenie Senatu Uczelni poświęcone uczczeniu czterdziestolecia pracy naukowej i organizacyjnej dr Heleny Drzażdżyńskiej dyrektora Biblioteki SGPiS. Dr Drzażdżyńska rozpoczęła pracę w Bibliotece Wyższej Szkoły Handlowej (poprzedniczki dzisiejszej Szkoły Głównej Planowania i Statystyki) 1 września 1921 roku i pracuje w niej do dnia dzisiejszego, nie przerywając pracy nawet w okresie okupacji niemieckiej. Wybitny bibliotekarz i naukowiec, absolwentka jedyne w dziejach bibliotekarstwa polskiego kursu dla bibliotekarzy naukowych prowadzonego przez Edwarda Kuntzego w Poznaniu, pracę doktorską pt. „Ludność Warszawy w roku 1792” Warszawa 1931, napisała u prof. M. Handelsmana, korzystając z cennych wskazówek prof. K. Krzeczковского, ówczesnego dyrektora Biblioteki. Znakomicie przygotowana pod względem naukowym i zawodowym stała się współpracowniczką i kontynuatorką dzieła Mikłaszewskiego, Krzeczковского i Grodka, budowniczych i twórców największej polskiej biblioteki ekonomicznej.

Biblioteka SGPiS, licząca obecnie ok. 500 000 wol., stała się dzięki aktywnej postawie jej kierownictwa centralną biblioteką obsługującą potrzeby polskiej nauki ekonomicznej. W okresie dyrekcji dr Heleny Drzażdżyńskiej, tj. od 1947 roku Biblioteka SGPiS powiększyła niemal w dwójnasób swój księgozbiór i wznowiła prace wydawnicze w zakresie katalogów zbiorów własnych, a ponadto rozpoczęła wydawanie publikacji bibliograficznych i centralnych katalogów wydawnictw zagranicznych treści społeczno-ekonomicznej.

Aktywna, postępową postawą dr Heleny Drzażdżyńskiej w stosunku do narastających i stale zmieniających się potrzeb nauki, jej całkowite oddanie sprawom uczelni i Biblioteki spowodowały, że w dniu jej jubileuszu aula główna Szkoły Głównej Planowania i Statystyki wypełniła się licznym i dostojnym gromem ludzi pragnących uczcić wieloletni trud Jubilatki. Jubileusz stał się nie tylko jej świętem, ale także świętem Biblioteki SGPiS i wszystkich bibliotekarzy licznie zgromadzonych na uroczystości.

Referat omawiający sylwetkę i działalność Jubilatki wygłosił prof. dr Edmund Dąbrowski, prorektor Szkoły Głównej Planowania i Statystyki.

Minister Eugenia Krassowska w przemówieniu gratulacyjnym zakomunikowała dr Helenie Drzażdżyńskiej o przyznaniu jej przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego pierwszego w kraju tytułu starszego kustosa dyplomowanego.

W imieniu Zarządu Głównego Stow. Bibl. Polskich wygłosiła przemówienie okolicznościowe dr Maria Dembowska, sekretarz generalny SBP (H.U.).

Powiedz mi, ile masz książek...

Ile masz książek w swojej biblioteczce domowej? Takie pytanie zawierała ankieta Instytutu Gallupa, którą przeprowadzono wśród uczniów różnych krajów. Analiza ankiety wykazała, że najwięcej, bo 85 książek na 1 ucznia posiadają uczni-

wie norwescy. Na angielskiego ucznia wypada już tylko 55 książek, na amerykańskiego — 50, a uczniowie zachodni Niemcy mają przeciętnie po 30 książek.

Podobne zagadnienie stanowią przedmiot zainteresowania Emmil-Institut w NRF. W wyniku badań stwierdzono, że 32% młodzieży powyżej lat 16 nie posiada w domu ani jednej książki.

PRZEPISY PRAWNE

A. PRZEPISY OGÓLNE

GOSPODARKA FORMULARZAMI

Zarządzenie Nr 205 Prezesa Rady Ministrów z dnia 9 października 1961 r. w sprawie gospodarki formularzami. Mon. pol. nr 79, poz. 330.

W celu zapewnienia oszczędnej gospodarki formularzami drukowanymi i powielanymi oraz usprawnienia techniki pracy zarządzenie m. in. obowiązuje wszystkie organy administracji państwowej, jednostki gospodarki uspołecznionej oraz instytucje i organizacje społeczne otrzymujące dotacje z budżetu Państwa do przeprowadzenia rewizji stosowanych formularzy (w celu wyeliminowania formularzy nieaktualnych, zmniejszenia formatów, ograniczenia nakładów, stosowania oszczędnych rodzajów klas i gramatur papieru), do uzgadniania formularzy o rocznym nakładzie powyżej 500 kg z jednostką nadrzędną, a powyżej 2 000 kg z Polskim Komitetem Normalizacyjnym (Komisją Racjonalizacji Druków). Przepisy tego zarządzenia nie dotyczą formularzy sprawozdawczo-statystycznych wydawanych lub zatwierdzanych przez Główny Urząd Statystyczny.

INFORMACJA TECHNICZNO-EKONOMICZNA

Uchwała Nr 275 Rady Ministrów z dnia 13 lipca 1961 r. w sprawie warunków realizacji zadań postępu technicznego w biurach projektów. Mon. pol. nr 65, poz. 281.

Wg wytycznych załączonych do uchwały — do zakresu działania biur projektów należy m. in. gromadzenie informacji naukowo-technicznych i prowadzenie rejestru postępowych rozwiązań technologicznych i konstrukcyjnych, budowlano-montażowych i organizacyjnych oraz udostępnianie ich zainteresowanym jednostkom. W branżowych (resortowych) biurach projektów komórki informacji techniczno-ekonomicznej powinny „gromadzić, systematyzować i udostępniać zainteresowanym projektantom i pracownikom oraz innym zainteresowanym biurom projektów dokumentację rozwiązań technicznych wprowadzanych w życie oraz ukazujące się na ten temat fachowe publikacje”, a także informacje o osiągnięciach naukowych i technicznych w kraju i za granicą.

UBEZPIECZENIA SPOŁECZNE

Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 czerwca 1961 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 28 lipca 1939 r. — Prawo o sądach ubezpieczeń społecznych. Dz. U. nr 41, poz. 215.

Wg ustawy w.w. sądy „sprawują wymiar sprawiedliwości w sporach o świadczenia pieniężne z zakresu zaopatrzenia emerytalnego pracowników i ich rodzin oraz w innych sprawach przekazanych im odrębnymi przepisami”, Ustawa powołuje okręgowe sądy ubezpieczeń społecznych oraz Trybunał Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie. Art. 96 ustawy postanawia: „Do zaskarżania decyzji organu rentowego jest uprawniony każdy, kto twierdzi, że decyzja ta narusza jego prawa lub obciąża go obowiązkiem bez podstawy prawnej”. Postępowanie przed sądami ubezpieczeń społecznych jest wolne od opłat sądowych.

TeZar

UWAGA — KOLEDZY BIBLIOTEKARZE

Biblioteka Główna Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego

Warszawa, ul. Rakowiecka 8, tel. 422-51, w. 123

poszukuje bibliotekarza na stanowisko Kierownika Oddziału Opracowania Zbiorów.

Warunki: Studia wyższe, zdolności organizacyjne, praktyka bibliotekarska głównie w zakresie opracowania zbiorów naukowych.

Uposażenie w zależności od kwalifikacji do kustosza dyplomowanego włącznie.

Zgłoszenia przyjmuje Dział Kadr SGGW i Dyrekcja Biblioteki Głównej.

Administracja Wydawnictw SBP zawiadamia, iż dysponuje pewną liczbą egzemplarzy wydawnictw przeznaczonych do bezpłatnego rozdawnictwa wśród zainteresowanych:

Bibliotekarstwo powszechne. T. 1 — Organizacja i urządzenie biblioteki. W-wa 1957 s. 195.

Dokumentacja naukowo-techniczna. W-wa 1955 Cz. 1: s. 108; Cz. 2: s. 104.

Informator Bibliotekarza na rok 1957. W-wa 1956 s. 212.

Pawlikowska E. Biblioteki w Związku Radzieckim. W-wa 1955 s. 86.

Przelaskowski R. Biblioteki techniczne w Polsce. W-wa 1956 s. 72.

Publikacje powyższe będą wysyłane na żądanie (wg kolejności zgłoszeń) jedynie za zwrotem kosztów opakowania i przesyłki (w drodze pobrania pocztowego).

Zamówienia prosimy kierować pod adresem: *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich — Administracja Wydawnictw, Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.*

Zwracamy uprzejmie uwagę naszych korespondentów, że obecny adres Redakcji i Administracji BIBLIOTEKARZA jest następujący:

Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7

(Adres: Koszykowa 26 — jest nieaktualny)

Administracja Wydawnictw Stowarzyszenia Bibliotekarzy
Polskich, Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7 zawiadamia, iż
prenumeratę na **BIBLIOTEKARZA** w wysokości: rocznie zł 42,
pojedynczy numer — zł 3,50 należy wpłacać na konto:

NBP-IV-O/M-1528-9-4205 w Warszawie

lub

PKO-I-9-120056

z wyraźnym zaznaczeniem celu wpłaty

3

Adres Redakcji i Administracji: Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.